Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 162 (11960) | 1982 чылдың июль 13, вторник | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 3 көп.

РСФСР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДОКТААМАЛ КОМИССИЯЛАРЫНДА

РСФСР-ниң Дээди Совединиң элээн каш доктаамал комиссияларының хуралдары Москвага болгулаан.

Бойдус камгалаар болгаш бойдус курлавырларын чөп ажыглаар, хоойлу-дүрүм саналдап киирериниң комиссияларының, транспорт болгаш харылзааның, чуртталга-коммунал ажыл-агыйының болгаш амыдырал хандырылгазының, кадык камгалалының, социал хандырылганың болгаш спорттуң талазы-биле комиссияларының каттышкан хуралынга РСФСР-ниң «Атмосфера агаарын камгалаарының дугайында» болгаш РСФСР-ниң «Дириг амытаннарны камгалаар болгаш ажыглаар дугайында» Хоойлуларының төлевилелдерин чугаалажып көрген.

Комиссиялар ол хоойлуларның төлевилелдерин бадылаан.

Аъш-чем программазын боттандырарынга Россия Федерациязының кара эвес хөрзүннүг черлери чугула ужур-дузалыг. Чогум-на ынчангаш депутаттар РСФСР-ниң Автомобиль оруктарының министерствозунуң болгаш Росколхоз тудуг каттыжыышкынының ол черлерге оруктарны тударының планнарын канчаар күүседип турарын чугаалашкаш, чогуур арга-сүмелерин кадып, тодаргай шиитпирни хүлээп алганнар.

Көдээ ажыл-агый талазы-биле комиссия республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозунуң малга чем баазазын хөгжүдер талазы-биле ажылын чугаалажып көрген. Комплексилиг планны ажылдап кылганын, мал чеми болур культураларның дүжүдүн бедидер, мал чемнерин белеткеп, кадагалаарының депшилгелиг аргаларын ажыглаарының талазы-биле хемчеглерниң алдынып турарын демдеглээн.

Депутаттар бо талазы-биле чедиишкиннерни демдеглевишаан, четпестерни айтып, РСФСР-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу ажыл-агый бүрүзүнүң мал ажылының бедик шынарлыг чемнерге негелдезин долузу-биле хандырар дээш бүгү чүүлдерни кылырын дааскан.

Өске комиссияларының хуралдарынга чуртталга-коммунал ажыл-агыйының болгаш амыдырал хандырылгазының талазы-биле комиссияның РСФСР-ниң «Чуртталга-коммунал ажыл-агыйының министерствозунуң чуртталга фондузун ажыглаарын болгаш септээрин экижидер талазы-биле ажылының дугайында» доктаалының күүсеттинип турарының дугайында, ниитилелге ажыктыг ажылдан былдаар кижилер-биле демиселче угланган РСФСР-ниң Хоойлузун сагып турарының дугайында, РСФСР-ниң Кадык камгалал министерствозунуң СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин күүседири-биле көдээ чоннуң медицина хандырылгазын улам экижидериниң талазы-биле ажылының дугайында болгаш өске-даа айтырыгларның дугайын база чугаалажып көрген.

Комиссияларның ажылынга РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң секретары Х. П. Нешков киришкен.

(СЭТА).

ПЛАННЫГ ДААЛГАЛАРНЫ КҮҮСЕДИР

Көдээниң бүгү ажыл-ишчилери СЭКП ТК-ның май Пленумунуң шиитпирлеринге база ССРЭ-ниң Аъш-чем программазында совет кижилерниң амыдыралын улам чаагайжыдарынче угланган кайгамчык улуг сорулгаларга сорук кирген, республиканың малчыннары социалистиг чарышты чер болганда калбарткан.

Бо чылдың бирги чартыында мал ажылының продуктуларын бүдүрериниң болгаш күрүнеге садарының планнарын республика бүгү көргүзүглер талазы-биле чедиишкинниг күүсеткен. Тодаргайлаарга, эът садарының чартык чыл планы 117,7 хуу, сүттүү—105 хуу, дуктуу—140.8 хуу күүсеттинген. Азы эрткен чылда турган ынчангы деңнелден 260.9 тонна эът, 40 центнер дук хөй саттынган.

Республика районнарының хөй кезии, хөй-хөй ажыл-агыйлар мал продуктуларын бүдүрериниң база күрүнеге садарының чартык чыл планнарын ыракта ажыр күүсеткилээн болгаш эрткен чылдың ынчангы деңнелинден көвүдеткен. Эрзин районнуң «Чаа орук» совхозунуң ажыл-ишчилери эът садарының планын 153.7, сүттүүн—144, дук садарының чыл планын — 122,5 хуу күүсеткен. Ук совхоз төрүүр 100 хойдан-на 89 хураганны, а дөрткү хойжу бригада — 98 хураганны камгалап алгаш, районнуң ажыл-агыйларының чарыжынга тиилекчи болган. Ол ышкаш «Барлык», «Революцияның чалбыыжы» совхозтар күрүнеге эът болгаш сүт садарының, «Сүт-Хөл» совхоз эът болгаш дук садарының чартык чыл планнарын дыка ажыр күүсеткилээн. Шак ындыг эки түңнелдерни чедип алган ажыл-агыйлар хөй.

Дыка хөй коллективтер, малчыннар социалистиг чарышка идепкейлиг киржип, кызымаккай ажылдааш, күш-ажылчы бедик көргүзүглерни чедип алган. Улуг-Хем районда «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң өшкү кадарчызы Валерий Чыкбыл-оол бо чылын төрүүр 100 өшкүге онааштыр 136 анайны камгалап өстүрген, өшкү бүрүзүнден 900 грамм дукту кыргаан болгаш коданында малындан чаңгыс-даа башты хоратпаан. Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрьның 30 чылы» совхозунуң хойжузу Аяк-Хээ Ондар төрүүр 100 хойдан-на 130 хураганны камгалап өстүрген болгаш хой санындан 2.2 кг дукту кыргаан, малының баш санын база-ла бүдүн камгалаан. Мал төлү камгалап алыр талазы-биле республикада эң бедик көргүзүгнү чедип алган бо ийи малчын наадымга уткуштур чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турар.

Чөөн-Хемчикте «Алдан-Маадыр» совхозтуң хойжулары бо чылын база-ла эки ажылдаан. Олардан Ооржак Маадыр-оол 100 хойга онааштыр 125 хураганны, Сарыглар Делгер-оол—124, Ондар Секен-оол биле Ховалыг Намчал оларның кайызы-даа 114, Ооржак Шолбан-оол —100 хураганны камгалап алгаш, чарышка өскелерни мурнааннар.

Ол ышкаш «Тес-Хем» совхозтуң дуржулгалыг хойжузу Кочанай Суван-оол, «Искра» совхозтуң мурнакчы малчыны Валерий Ховалыг олар төрүүр 100 хойга онааштыр 125 болгаш 120 хураганны менди камгалап, доруктургаш, малчыннар наадымынга киржир дээш чарышка тиилекчи болганнар.

Социалистиг чарыштың киржикчилери — хөй-хөй саанчылар, кадарчылар, чылгычылар, ивижилер, бызаа ажаанчылары, мал ажылында ажылдап турар механизаторлар, өске-даа ажылчыннар бо чылдың бирги чартыында эки ажылдааш, бүдүрүлгеге бедик көргүзүглерни чедип алган. Оларның аразында бир инектен сүт саар хүлээлгезин ыракта ажыр күүсеткен саанчылар А. Монгуш (СЭКП-ниң XXVI съездизи аттыг совхоз), Т. Кара-Сал («Большевик»), С. Монгуш («Хемчик»), Д. Монгуш («Тиилелге») болгаш өскелер-даа бар. «Тыва» совхозта семиртир бода мал кадарчызы Д. Куулар бодунга быжыглаттынган шарыжыктарының бирээзинден-не хонукта ортумаа-биле 800 грамм немелде деңзини алган. «Искра» совхозтуң чылгычызы Д. Монгуш 100 беден 100 кулунну, «Тере-Хөл» совхозтуң ивижизи С. Кол 100 мындыдан 94 анайны камгалап өстүрген. Ындыг чижектерни оон-даа ынай хөйү-биле киирип болур.

Чедиишкиннерни демдеглеп тура, чүнү чедир кылбаанывысты база айтып, оон болу берген чылдагааннарын тодарадып, эдериниң хемчеглерин алыр ужурлуг. Бирги чартык чылда күрүнеге сүт садарының планын чаңгыс-ла Улуг-Хем район болгаш оон дөрт совхозу, Каа-Хем районнуң дөрт ажыл-агыйы, Бии-Хемде «Кызыл тараачын», Кызыл районда «Кара-Хаак» совхозтар күүсетпээн. Ол ышкаш Таңдыда ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг болгаш Бии-Хемде «Өөк» совхозтар эът-даа, сүт-даа садарының планнарын күүседип шыдаваан. Айыттынган районнарның партия, совет, көдээ ажыл-агый органнары, совхозтарның удуртукчулары, специалистери болгаш мал ажылдыглары бо юбилейлиг чылдың планныг даалгаларын ыяап-ла күүседир. Аъш-чем программазын боттандырарынга төлептиг үлүүн киирер дээш арткан айларда күжениишкинниг ажылдаар ужурлуг.

Көдээниң ажыл-ишчилериниң мурнунда амгы эң чугула сорулгалар болза, келир кыштаглаашкынга баш удур эки белеткенип алыры-биле бүгү чүзүн малдың чайгы семиртилгезин организастыг чорудары, сүт саалдазын улам көвүдедири, кыштагларда кажаа-хораны, чурттаар бажыңнарны бүрүн септеп, күзүн чүгле көжүп кээп олуруптарынга белеткеп алыры, малга кыжын чиртиринге четчир чемнерни белеткеп алырынче бүгү күштү мөөңнээри, сиген шөлдеринге шалыпчы ажылдаары болур. Оон-биле кады ылаңгыя чайгы таарымчалыг үеде мал продуктуларын бүдүрерин база күрүнеге садарын көвүдедир дээш чарышты улам калбартыр херек. Районнарның, совхозтарның партия организациялары, көдээ Советтер, ажыл-агыйларның удуртукчулары болгаш специалистери СЭКП ТК-ның май (1982 ч.) Пленумунуң салган сорулгаларын күүседир, Аъш-чем программазын чедиишкинниг боттандырар база сезоннуг чугула ажылдарны бедик деңнелге чорудар дээш көдээ ишчилерниң ортузунга организакчы, мобилизакчы ажылды күштелдирери чугула.

ССРЭ-60 НААДЫМГА УТКУШТУР

ЭРТКЕН ЧЫЛДЫЫНДАН ӨЗҮЛДЕЛИГ

Он бирги беш чылдың ийигизиниң бирги чартык чылы төнген. Республиканың улус ажыл-агыйының бүгү-ле адырлары, эрткен чартык чылда ажылын, социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезин түңневишаан, моон соңгаарты сорулгаларын тодарадып турар. Чөөн-Хемчик районда «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажыл-ишчилериниң бо чылдың бирги чартыында канчаар ажылдааның база СЭКП ТК-ның май (1982 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле ажыл-агыйда кандыг тодаргай хемчеглер алдынып эгелээнин чугаалап бээрин ук совхозтуң директору К. Б. Куулардан бистиң корреспондентивис В. Куулар дилээн. Аңаа харыыны моон адаанда парладывыс.

— Ажыл-агыйның ишчилериниң бо чылдың эрткен айларында ажыл-ижин дараазында сан-чүүлден эгелеп көргүзейн. Көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрүп, күрүнеге садарының чартык чыл планын совхоз чедиишкинниг боттандырган. Эът садарының планы 116,5 хуу, сүттүү — 112,5, дуктуу — 139 хуу, дук садарының чыл планы күүсеттинген. Бо көргүзүглерни эрткен чылдың ол-ла үези-биле деңнээр болза, элээн өзүлделиг болган. Чижээ, сүттү бо чылын эрткен чылдаазындан 36, эътти—39 тонна хөйнү дужаадывыс.

Эрткен кыштаглаашкында ажыл-агыйның хойжулары багай эвес түңнелдерлиг болган. Төрүүр 100 баш хойдан совхоз ниитизи-биле 97 хураганны камгалап алган. 100 баштан 90-дан 112 чедир хураган камгалап алган хойжуларның саны он ийи. Төрүүр 100 баштан 100 хураган алган хойжуларның саны эрткен чылын ийи турган болза, бо чылын 6 хойжу 100-тен 112 чедир хураганны камгалап алган. Тус-тус хойжу бригадалар талазы-биле алырга, Улуг-Ховуда Байыр-оол Куулар удурткан хойжу бригада 100 баштан 103 хураганны ап, социалистиг чарыштың мурнакчызы болган.

Ажыл-агыйда мурнакчылар хөй, оларның мурнуку одуруунда коммунистер чоруп турар. Оларның ажылы өскелерге үлегерлиг. Чижээ, Сонай-оол Сундуевич Сарыглар, Борис Шыдыраевич Куулар олар төрүүр 100 баш хойдан 108-110 хураганны камгалап ап, доруктурганнар. Мал ажылынга арга-дуржулгазы байлак, хоочун эш-өөрүнүң үлегер-чижээн эдербишаан, бедик көргүзүглерни чедип ап турар аныяк хойжуларывыстың ижи макталдыг. Комсомолчу хойжу Зоя Монгуш 100 баштан 112 хураганны, Чечек Монгуш 100-тен 111-ни алган. Көргүзүглер бедик, аныяктар эр-хей болганнар.

Кол-кол көргүзүглеривис ындыг. Ону чугаалап тура, бүдүрүп турар продукциявыстың шынарының бедип турарын демдеглекседим. Ону Шык-Бажы, Дөң-Терек сүт-бараан фермаларының саткан сүдүнүң чижээнге көргүзүп болур. Ук коллективтерниң чартык чылда күрүнеге саткан сүдүнүң 90,6 хуузу бирги, ийиги сорттуу болган.

СЭКП ТК-ның май Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырары —совхозтуң дирекциязының, ында партия организациязының, ажыл-агыйның бүгү ишчилериниң ажылында бирги черге айтырыы болган. Ынчангаш үстүнде көргүзүглерни быжыглап, ону харын улам бедидер сорулга салдынган. Ол сорулга-биле малдың чайгы семиртилгезинче улуг кичээнгей угланган.

Ниитиниң малынга чем белеткели организастыг чоруп турар. Бөгүн бүгү күштү олче мөөңнээн бис. Ажыл-агыйда бо хүннерде 900 тонна сенаж салдынган, 50 тонна сигенни пресстээн. 80 ажыг тонна витаминниг сиген далганын белеткээн. Хола-харагандан витаминниг далган белеткээрин бо чылын киириптивис. Бөгүнгү ажылывыстан келир кыштың түңнелдери кончуг хамааржыр болгай. Ынчангаш мал чемин белеткээр планывысты күүседип, четчир артык курлавырны тургузуп алыр ужурлуг бис. Люцернаның дүжүдүн гадан 48-50 центнерни ап турар бис. Ынчангаш бо чылын ону 102 га немей тараан. Оон дүжүдүн үш катап алыры көрдүнген. Мал чеми белеткээр планывысты күүседип алырының аргазы бисте бар.

Эътти, дукту көвүдедир сорулга-биле ангор өшкүнүң баш санын өстүрерин планнап турар бис. Бо чылын 300 башты немей садып алдывыс, ангор өшкүнүң баш санын 1900 чылга чедир 2000-2500 чедирери бисте көрдүнген. Бо бүгү хемчеглер совхозтуң ажыл-ишчилериниң Аъш-чем программазын амыдыралга боттандырарынга киириштирер үлүү болур.

Ажыл-агыйның мурнунда үстүнде салдынган сорулгаларны чедиишкинниг боттандырар төлээде, чедир көөр шиитпирлээр чамдык айтырыглар бар. Чижээ, бистиң бодап турарывыс-биле алыр болза, Оңгар-Кара-Дөң деп черде участокка суггарылга системазын тургузар болза, ажыл-агыйга оон ажыктыы улуг болур. Оон-биле кады Шык-Бажы сүт-бараан фермазында бызаа кажаазын чаартырын, аңаа теп одалга системазын тургузарын көрүп турар бис.

Ужудуушкунда — «Прогресс-14»

СЭТА-НЫҢ ДЫҢНАДЫЫ

Орбитаның «Салют-7» станциязының моон соңгаар ажылдаарын хандырарының программазын ёзугаар 1982 чылдың июль 10-да Москваның-биле 13 шак 58 минута турда автоматтыг «Прогресс-14» чүък кораблин Совет Эвилелинден салып үндүрген.

Транспорт кораблин салып үндүргениниң сорулгазы орбитада станцияга чарыгдаар материалдарны болгаш янзы-бүрү чүъктерни чедирери боор турар.

«Прогресс-14» корабльди дараазында параметрлиг орбитаже салып үндүрген:

— Чер кырындан эң ыраары —258 километр;
— Чер кырынче эң чоокшулаары —192 километр;
— дээскинериниң үези —88.7 минута;
— ийлениишкини—51,6 градус.

Телеметрлиг медээлерниң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, автоматтыг чүък кораблиниң системалары чогумчалыг ажылдап турар.

Совет эрге-чагырганың чылдарында үлетпүрнүң чаа адыры — өңнүг металлургия Киргизияда хөгжээн.

ЧУРУКТА: Фрунзе аттыг сурьма комбинадының мурнакчы ээлдирикчизи, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи Казыкан Муразкметов.

В. ВОНОГТУҢ болгаш Г. КУЛЯЕВТИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

ЭРЗИНЧИЛЕР КҮҮСЕТКЕН

Мал ажылдыг Эрзин районнуң ажылчы чоннары республиканың малчыннар наадымын күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткуп турар.

Районнуң совхозтары ниитизи-биле күрүнеге эът садарының чартык чыл планын — 121,5, сүттү — 116, дукту — 102,7 хуу күүсеткеш, үшкү кварталче эки темп-биле шилчип кирген. Ажыл-агыйларның район чарыжынга «Чаа орук» совхозтуң малчыннары шылгарап, күрүнеге эът садарының чартык чыл онаалдазын — 153,7, сүттү — 144 хуу, дуктуң чыл планын 122,5 хуу боттандырган. Ынчангаш «Чаа орук» совхозтуң коллективинге СЭКП райкомунуң, райкүүскомунуң, көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының профэвилел райкомунуң болгаш ВЛКСМ райкомунуң шилчиир Кызыл тугун акша шаңналы-биле кады тывыскан.

К. МААДЫ.

СААДАП ТУРАР

Таңды районнуң ажылчы чоннарының 1982 чылда социалистиг хүлээлгезинде мынчаар бижээн: «Күрүнеге 362,5 тонна дукту садар». Ол санны малчыннар, ажыл-агыйларның удуртукчулары, зооветспециалистер эки билир.

Хойнуң массалыг кыргылдазы эгелээнден бээр эвээш эвес үе эрткен. Күш-ажылды шын организастап база кыргылда пунктуларын эки дерээн болза, кыргылда доостур четкен турар ийик. Ынчалзажок ол узамдыгып туруп берген. Районга ниитизи-биле 30 муң ажыг хой кыргыттынган.

Хой ажылында ол чугула кампанияның саадап турарында чөптүг чылдагаан чок. Кыргылданы организас чок, оожум темпилиг чоруткан чорук үнелиг чиг-эттиң чидиринге таварыштырган. Ам быктының дүктери тоглап дүжүп калган хойлар коданнарда эндерик.

Ажыл чүге хожудап турары? Кыргылда пунктуларында дериг-херекселдер болгаш кыргыкчы мастерлер чедишпес, малчыннар ортузунга тайылбыр-массалыг ажылды кошкак чорудуп турар чорук хожудаашкынның кол чылдагааны. Ол кампанияга белеткел үезинде Хадылыг дуржулга-бүдүрүлге ажыл-агыйынга мактанып турганнар. Ынчалзажок ында амга чедир-ле кыргыкчылар чедишпес болгаш районнуң ажыл-агыйларындан эң-не эвээш хойну кыргаан болуп турар. Ол ышкаш «Россия», «Революцияның чалбыыжы» совхозтарда хой кыргылдазы база узамдыгып турар.

Планныг онаалданы күүседир чоокшулай берген Тока аттыг база «Коммунизмниң херели» совхозтар хой кыргылдазын шалыпкын болгаш шынарлыг чорудуп турар.

ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң хойжулары бо ажылды үр үеде орта чорудуп шыдавайн келген. Ол дээш ажыл-агый каш удаа шүгүмчүлеткен. Кыргылда пунктузунуң септелгези саадааш, ажыл узамдыккан. Ам хой кыргылдазын чаңгыс хонукка узамдыктырып болбас ужурлуг. Малчыннар наадымынга чедиишкинниг ужуражыр дээш, кыргылданы дүргедедири — хойжуларның чугула сорулгазы.

А. ОЮН.
Таңды район.

ТҮҢНЭЭН

Чартык чылда бүдүрген ажыл-херээн түңнежип, арга-дуржулгазын солчуру-биле «Торгалыг» совхозтуң Кара-Тал хойжу бригадазының малчыннары көктүг-шыктыг Хамарның ооруунга чыглып келгеннер. Чыылганнарга чартык чыл планының күүселдезиниң, СЭКП ТК-ның май (1982 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга күүседириниң дугайында илеткелди хойжу бригаданың бригадири Владимир Кертик-оол кылган. Малчыннар боттарының күжү-биле үш хой кажаазын немей туткан. Чүс баш хойга онааштыр ортумаа-биле 88 хураганны бригада камгалап алган. Отчёт Кыргыс, Тумат Оюн-оол, Санчы Алдын-Херел, Даш-оол Кыргыс, Херел Көк-оол, Кончук Даш-оол болгаш өске-даа малчыннар республиканың малчыннар наадымынга киржир эрге дээш чарышка идепкейлиг киржип, шалыпчы ёзу-биле ажылдаан. Күрүнеге садар эът, дуктуң чартык чыл планын күүсеткен.

Ам хойжуларның ээлчеглиг сорулгазы болза, эң эки оъттуг сигенниг сериин тайгаларже малды семиртип тайгалады ры, бөгүнден эгелеп мал чеминиң белеткелинге идепкейлиг киржири. Күш-ажылчы түңнээшкинге, бөгүнгү сорулгаларга тураскааткан хуралдың соонда спортчу оюннар эгелээн. Чайлагга 32 мөге хүрешкен. Аңаа совхозтуң бирги класстың чолаачызы Михаил Кара шүүлгеп, хойжу бригаданың бригадири Владимир Кертик-оол үжүүрлешкен, хоочун мөге Бүрбүлдей Доңгак биле аныяк мөге Александр Седен-Дамбаа үшкү-дөрткү черни үлешкен.

Муң метрге чадаг чарышка Александр Седен-Дамбаа кымга-даа четтирбээн, херээжен улустуң 500 метрге чарыжынга Алдынай Тумат тиилээн.

32 аъттың чарыжынга Очур-оол Оюн-оолдуң хүрең аъды эртип келген. Чапаев биле Ондар-оол оларның аъттары чергелештир келип, ийиги-үшкү черни ээлээн.

Д. КЫЗЫЛ-ООЛ.
Өвүр район.

Сиген кезилдези

БЕЛЕТКЕЛДИГ КИРГЕН

«Искра» совхозтуң ажыл-ишчилери сиген кезилдезинче багай эвес белеткелдиг кирген. Сиген кезер 10 машинаны эки септээш, шөлдерже ажылдадып үндүрген.

Оон аңгыда кукуруза ажаар, тарымал сигеннер кезер, пресстээр, янзы-бүрү техниканы өй-шаанда септээш, белениниң шугумунга тургускулаан.

Мал чеми белеткээринде дугуйлуг 12 трактор хаара туттунган. Оларны механизастаттынган үш звенога чарган. Звеноларда 45 кижи доктаамал ажылдап турар.

Будук-бүрү, шагар-оът, чашпан кезип белеткээринде Бажың-Алаак ортумак школазының өөреникчилери, суурнуң агитквартираларының чурттакчылары — шупту 44 кижи ажылдап турар.

А. МОНГУШ.
Чөөн-Хемчик район.

Чер аңдарылгазының медээзи

ДАРЫЙ ДООЗАР

Он бирги беш чылдың ийиги чылында бистиң республиканың хову ажылдыглары 114 муң гектар чайгы черни аңдарар ужурлуг. Бо хүннерге чедир оон 98 муң гектары аңдарттынган азы планның 86 хуузу күүсеттинген. Чер аңдарылгазы калбаа-биле үргүлчүлеп турар. Бо ажылга сөөлгү чаашкын база дузалыг болган.

Механизаторларның болгаш тускай эртемниглерниң барык-ла шуптузу чайгы чер аңдарылгазын үнелеп, ынаар кичээнгейни угландырып турар. Оон уламындан Кызыл, Бии-Хем, Улуг-Хем районнарының ажыл-агыйлары бо ажылды доозарының кырында келген. Каа-Хем болгаш Таңды районнарда чайгы чер аңдарылгазы шулуун чоруп турар. Ук ажылды кылырда дыка хөй совхозтар хөрзүн камгалаар техниканы ажыглап турар. Ол ажыл-агыйларның аңдарган черлери чаъс чаап турза-даа, бөк үнүштерден арыг.

Чамдык районнар болгаш совхозтар чайгы чер аңдарылгазынче кичээнгейни бедидип турда, ол ажылды организастыг чорутпайн турарлары база бар. Чижээлээрге, Чөөн-Хемчик район чер аңдарар планын 46 хуу, Бай-Тайга 41 хуу, Барыын-Хемчик 43 хуу, Эрзин 19 хуу, а Тожу дөңгүп-ле 10 хуу күүсеткен болуп турар. Ук ажылды шүшпен болгаш шынар чок кылып турар совхозтар: «Шекпээр», «Хемчик», «Дөң-Терезин», «Большевик», «Тээли», «Мурнакчы», «Тоора-Хем». Бо совхозтар планын чүгле 10—30 хуу чедирген. Бо дээрге ук ажыл-агыйларның удуртукчуларының болгаш тускай эртемниглериниң олутпай болгаш харыысалга чок чоруунуң херечизи-дир.

Чайын аңдарган черниң дүжүдү бедик дээрзин тараачын кижи бүрүзү билир. «Кызыл тараачын», «Революцияның чалбыыжы», «Тиилелге» совхозтар болгаш Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязы ындыг шөлдерден чылдың-на бедик дүжүттү ап келген. Ол ажыл-агыйларның шөлдеринде тараа бо чылын база эки үнген. Ону көрүп тура-ла, чамдык совхозтарның агрономнары чайгы чер аңдарылгазын хожудадып, оон шынарын чавызадып турар. Элээн хөй совхозтар хөрзүн камгалаар техниканы ажыглаваан. Чайгы чер аңдарылгазының агротехниказын «Бурунгаар», «Енисей», «Тээли», «Дөң-Терезин», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтар хажыдып турар. Оларның дүжүдүнүң чылдың-на чавыс болуп турар чылдагааны ында. Ол ажыл-агыйларның механизаторлары чайгы чер аңдарылгазын хуусаазында бедик шынарлыг чоруткан дээш немелде төлевир барын безин билбестер. Ынчангаш оларга оон дугайын угаадыры, оларның ортузунга социалистиг чарышты организастаары, ук ажылды дарый доозар талазы-биле хемчеглерни алыры чугула. Бо ажылды чедиишкинниг чорутканындан Аъш-чем программазының боттанышкыны улуг хамаарылгалыг.

...Даштыкыдан сөөлгү медээлер....

УЛАН-БАТОРГА БАЙЫРЛЫГ ХУРАЛ

УЛАН-БАТОР. Моол улусчу революцияның 61 чылын таварыштыр партия, күрүне болгаш хөй-нииити организацияларының, найысылалдың ажылчы чоннар төлээлекчилериниң байырлыг хуралы Улан-Баторга болган. МАРН ТК-ның Чиигине секретары, МАР-ның Улустуң Улуг хуралының Президиумунуң Даргазы Ю. Цеденбал, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ж. Батмунх болгаш албанның өске-даа кижилери ол хуралга олурушкан.

МАРН ТК-ның Политбюро кежигүнү, МАР-ның ниитиниң айыыл чок чоруктуң министри С. Лувсангомбо илеткел кылгаш, делегейниң Улуг Октябрьдан төрүттүнген революстуг чорудулгазының чарылбас кезээ — 1921 чылдың моол улусчу революциязы моол улустуң төөгүзүнге үндезин эргилде болуп демдеглеттингенин айыткан. Эрткен чылдарның дургузунда республика демиселдиң болгаш тиилелгелерниң алдарлыг оруун эрткен болгаш ам социалистиг тургузуушкунуң сорулгаларын МАРН-ның удуртулгазы-биле чедиишкинниг шиитпирлеп турар. Үлетпүр, көдээ ажыл-агый бедик темпилер-биле хөгжүп турар. Чурттуң экономиказы улам-на индустриалдыг угланыышкынныг болуп бар чыдар.

Делегей айтырыгларынга хамаарыштыр чугаалап тура, оратор КНО-нуң Кол Ассамблеязының чепсегленишкинни дүжүрер талазы-биле ийиги тускай сессиязынга эш Л. И. Брежневтиң чагаазы, ол ышкаш ССРЭ-ниң тайбың эгелекчи саналдары дайын кыжанышынга удур улустарның демиселинге үнелеп четтинмес ужур-дузалыг деп онзалап демдеглээн.

(СЭТА).

Тувинская
республиканская
БИБЛИОТЕКА

ЧАГААЛАР

НОМЧУКЧУЛАР САНААЛДАП, СҮМЕЛЕП, ШҮГҮМЧҮЛЕП ТУР

ТААРЖЫП ТУРАР

1990 чылга чедир үеде Аъш-чем программазын бистиң партияның экономиктиг стратегиязының чоокку үеде чорудар эң-не чугула планы-дыр деп кобальтылыг Хову-Аксының ажылчыннары чугаалажып, эзин-биле деткип турарлар. Совет кижилерниң амыдыралчы үндезин эрге-ажыктарынга Аъш-чем программазының сорулгалары бүрүнү-биле таарҗып, дүгжүп турар.

Чоону аъш-чемниң бүгү хевирлери-биле болдунар-ла кыска хуусаада хандырарын чедип алырын партия планнап турар. Бо чаагай херекти боттандырарынга хамаатыларның дузалал ажыл-агыйларының, коллективтиг сад болгаш огород ажылының аргаларын калбаа-биле ажыглаарын программада тодаргай айыткан. Хову-Аксы суурда бо талазы-биле байдал мындыг:

Хамаатыларның дузалал ажыл-агыйы колдуунда-ла эрги суурда нептерээн. Чижээ суурнуң № 2 ортумак школазының ажыл-агый эргелекчизи Зинаида Михайловна Городилова болза, «Кежээниң мурнунда —хүндүлел» дижирливис ажылгырларның бирээзи. Чурттакчы чонга артыкшылдыг эът, сүт, дагаа чуургазын садып турар, ол продуктуларның шынары эки. Холу чемгир ындыг кижилерге өөрүп четтирдивис деп, олардан үлегер алыр апаар бис.

Суурнуң хоочун чурттакчылары Казанцев адашкылар бажың чанында чылыткылыг черни туткаш, кыш, чай дивес ногааларны өстүрүп, артыкшылдыын Кызыл хоорайның столоваялар болгаш рестораннар трезинге керээ ёзугаар садып турар. Чоннуң ногааларга негелдезин долузу-биле хандырар дээш кайда-ла аргалар барыл, ону ажыглаар херек деп Программада дорт бижээн болгай. Казанцевтерниң үлегерин эдерип, бо чылдан эгелээш теплицаларны өске-даа улус тудуп, ногааларны өстүрүп эгелээни черле ажыктыг.

Чурттуң эът курлавырын көвүдедиринге хууда ажыл-агыйларның киржилгезин Программада тускай айыткан болгай. Суурнуң улуг назылыг чурттакчыларының бирээзи Куулар Чамзы ангор уксаалыг өшкүлерин өстүрүп, чылдың-на 30 башты мал семиртир «Сукпак» совхозка боду чедирип, дужаап турар.

Хову-Аксы суурнуң хуу ажыл-агыйлыгларының артыкшылдыг малын Таңды районда Тока аттыг, Улуг-Хем районда Жданов аттыг совхозтарга боттары машина тып чүдүрүп, чедирип турарлар. Күзенниг чүве болза, мал хүлээп алыр организацияларның харысалгалыг кижилери айда бир катап бистиңнге кээп, чурттакчыларның артыкшылдыг малын ап турган болза, эки-ле ийик.

К. ОЮН.

КИЖИ БҮРҮЗҮНҮҢ ХЕРЭЭ

СЭКП ТК-ның май (1982 чыл) Пленумунуң шиитпирлери, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң «1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң Аъш-чем программазының болгаш ону боттандырар хемчеглер дугайында» илеткели чонга солун болган. Эң ылаңгыя дузалал ажыл-агыйны хөгжүдери, хууда малды өстүрери кижи бүрүзүнүң херээ. Чер-черниң аайы-биле хаванны, дагааны, касты, өдүректи, хойну, өшкүнү, ивини, сарлыкты, чылгыны өстүрери, дузалал ажыл-агыйны сайзырадыры күрүнеге хөй орулганы бээр.

Райкүүскомнарга дузалал ажыл-агыйны башкарары-биле тускай удуртур кижилерни тургузар болза эки деп санаалдыг мен. Хоорайда база кезээде чурттап турарларга кандыг хевирниң малын тударын өөренип көргеш, планны бээр, артыкшылдыг малды, эътти, саржагны, сүттү белеткел конторазынга дужаар.

Дузалал ажыл-агыйны сайзырадырынга херек чүүлдер-ле хөй. Ону удуртуп турарлар кол кичээнгейни сиген кезер, тараа, ногаа тарыыр черлерни шилип алырынче, чем рационун шын ажыглаарынче угландырза эки. Хаван, дагаага комбикорм, чарба херек болгай. Малды, хаван, дагааны кышкы үеде тургузар чылыг кажаа база херек.

Дузалал ажыл-агыйны сайзырадырда хамыктың мурнунда кагдынган черлерни ажыглаары күзенчиг. Суггарып болгу дег черлерни күстен эгелээш булуктаалдырып тургаш, калбаа-биле ажыглап эгелээр болза, хөй сиген, тарааны ап турар. Ногаа аймаан өстүрери, картофель тарыыры өг бүрүзүнүң ажылы, ону улам калбартыр дээш боттан эгелээш ол чаагай херекке кожаларны хандыкшыдар апаар. Оон ынай бажың чанынга инек караа, ыт кады, чодураа дээш өске-даа кат-чимистиг ыяштарны өстүрерин чедип алыр. Хем кыдыынче турар чурттакчылар бажыңнарының девискээринге чыжырганаңы чүге өстүрүп болбазыл?

Суг кыдыы хөлбектерге балык ажыл-агыйын өстүрерин планнап көрзе деп санаалдыг мен. Чурттуң сайзыраңгай арга-дуржулгазын, инженер телевилелин-даа ажыглап болгай. Чижээ, Чадаана уну, Хемчиктиң адырыктарының адаа, үстүнге балык эртпес кылдыр хөлбек кылгаш, чүгле чайгы үеде, оон база хөй балык эъдин ап болгу дег. Аъш-чем программазын амыдыралга боттандырар чаагай херекке совет хамаатыларының кижи бүрүзүнүң киржир хүлээлгези. Ынчангаш бо чаа херекке бодап турарым саналымны мында бижидим.

Бистиң өг-бүлевис картофель олуртуп, бажын чанында ногаалар тарып алган өстүрүп тур бис. Школачы уругларывыс ол бүгүнү суггарып, өстүрүп турарлар. Хаваннарны база азырап тур бис. Мал-маган тудуп, картофель, ногаа өстүрерин уругларны бичиизинден чаңчыктырары кижизидилгениң бир чугула хевири. Олар өзе бергеш боттары-ла ажылды кылып билир, малды азырап, ажаап билир болурлар.

Өг-бүлениң планы ам дагаа садып тып ап, ону өстүр деп турар бис. Дагаа оолдары садып алыр чер тыппайн тур бис. Хөй дагаа тудуп турар совхозтар, куш фабрикалары бистиң Чөөн-Хемчик районнуң төвү Чадаана хоорайга кээп садар болза ону алыр кижилер кайы хөй.

М. ЧАПТЫГ-ООЛ.

ҮҮЛЕ БҮТСҮН

Чаа-ла дүъш чоокшулап орган. Ындазында ышкаш изии сүргей. Хүннүң чылыг херелдеринге бүргеткен боданып базып ора, автопарк хериминиң иштинге келгенимни безин эскербейн барган мен. Озалааш черде септелге бажыңы бээр. Оон ажык эжиктеринден станоктарның, дөжү, масканың шимээни үзүк чок чаңгыланган.

Делгем өрээлдерниң бирээзинде чондурар улуг станок чанында бир кижи чай чок ажылдап тур. Станок-биле ажылдап турда хөлчок чанчыккан. Чондуруп турар кезээн хынамчалыг хемчээп тура, мени көрүп кааш:

— Станоктуң шимээнинге келгениңерни безин эскербээн-дир мен — дээш, ол холтудун мендилешкеш, дораан ажылын уламчылай берди. Аңаа шаптыктавазы-биле дараазында өрээлдерже чоруптум.

Бичежек өрээл. Ында септелгеге херегләэр эт-херекселдерни эмге-секселиг чыскаап каан. Бүгү эт-херексел туружунда, өрээлдер арыг-шевер. Ол бүгү ында кижилерниң бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга онза салдарлыг.

— Дыка-ла изиг хүн-дүр бо. Өрээл ишти ышкам — деп, демги ужурашканым слесарь чондуруп алган кезээн ылавылаан тур.

— Чогум чүнүң кезээ боор? — деп, сонуургаарымга. Бо кезек ДТ-75 тракторнуу чүве.

— Тарылга дооступ бидек, тракторларны септелгеже киирген. Ам оларның үүрмек септелгезин кылып турар бис. Механизаторлар септелгени кыска хуусаада доозар дээш шалыпкын ажылдап турар.

К. Захар бичиизинде-ле адазындан адырылбас, оон дарганнаар черинге кады хүнзээр. Элээди апаргаш адазынга дузалажып, оон чоорту аар-саар эт-херекселдер кылып өөренип алган. Хоочун, ус-шевер дарганның оглу адазының ижин ханы шиңгээдип, мергежилиниң мастери болу берген. Ол совхозунга 16 чыл слесарьлаан. Кандыг-даа нарын кезектерни бүдүрүп, кылып каар. Ажылдап келген чылдарында ол мергежилинге хөй аныяктарны өөреткен. Ол совхозунга чаагай үүлени бүдүржүп чоруур.

«Коммунизмче орук» совхозтуң автопарыгының дарганнаар цегиниң ажылчыннары республиканың малчыннар наадымынга күш-ажылчы белектерлиг уткуур сорулгалыг, хей-аъттыг ажылдап турар.

В. АМЫР-БИДИ.

Өвүр район.

ТӨТЧЕГЛЕП ТУРАР

Тарбаганны камгалаар бе, азы төтчеглээр бе? Бо айтырыгга «Бойдустуң өске кежик байлаа ышкаш, камгалаар херек» деп кижи бүрүзү дорт харыылаары чугаажок. Шынап-ла, бо үнелиг аңны камгалаары албан. А херек кырында тарбаганны камгалап турганын Мөңгүн-Тайга районга элээн үр үениң иштинде ажылдап, чурттап келгеш черле көрбедим.

Ону хөй арга-биле өлүрүп турар. Тарбаганның эъдин чемге ажыглаар, кежин бөрт кылыр, өдүн болгаш үзүн-чаан эмге херегләэр. Ук черде бо бүгүнү туразында төтчеглеп турары чажыт эвес. Элээн каш чылдар бурунгаар аарыг тарадыкчылары дээш тарбаганнарның массалыг хораннап турду.

Амгы үеде оон камгалалы кандыгыл? Ол үнелиг аңны хумагалаар туржук, ам-даа төтчеглевишаан хевээр. Тарбаганның кежин, өдүн болгаш чаан сураглаан кижилер сөөлгү үеде дыка көвүдээн. Бо аңны бойдус камгалалының хоойлузунга дүүштүр камгалап, аңныр инспекторларын, эрге-хоойлу органнарының ажылдакчыларын боже хаара тудары күзенчиг. Оон камгалалын шыңгыырадып, чогум канчаар аңнаарын, кежин каяа дужаарын чаңгыс аай чурумчудар үе келбээн бе? Ынчангаш ол аңны аңнаар чурумун шыңгыырадып, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында республиканың аңныр-тывыш эргелели кичээнгейге ап, айтырыгны дарый тургузары, чогуур саавырларны хүлээп алыры сонгаарладып болбас айтырыгның бирээзи деп бодаар-дыр мен.

А. БЕГЗИ.

Сергей Монгуш Чөөн-Хемчик районда «Октябрь 30 чылы» совхозтуң мурнакчы чолаачыларының бирээзи. Ол онаашкан ажылынга ээ-харысалгалыг, үлегерлиг ишчи. Эрткен чылын ол кывар-чаар материалдарны 1669 литрни камнап алган. Мурнакчының чуруун совхозтуң хүндүлел самбыразында киирген.

ЧУРУКТА: чолаачы Сергей Монгуш.

Сөзү болгаш фотозу С. САТТЫҢ.

АЖЫЛ—КАДЫКШЫЛ

Бистиң районнуң Суг-Аксы суурда чурттап турар узун назылыг, солун амыдыралдыг угбай-биле ужуражып чугаалаштым. Ол 1884 чылда Чөөн-Хемчик районга төрүттүнген, амыдыралының иштинде хөйнү көрген, эрги Тываның амыдыралындан дыка хөй солун болуушкуннарны сактып чугаалап олурар кижи болду. Ол улуг назылыг кижиниң даштындан көөрге ам-даа сергек, шимченгир, аъш-чемин боду-ла кылып турар болду.

— «Бистиң угувус черле узун назылыг улус, ававыс 86 харлыында, ачавыс 84 харлыында «кызыл-дустаан», олар үргүлчү ажылдан черле салдынмайн чораан улус, оларның кандыг-бир ажыл кылбайн олурарын көрбээн мен. Шору кыс болуп өзүп келиримге-ле, мени база ажылга өөредип, өг ажылын кылдырып эгелээннер. Ынчангаш мырыңай бичиимден тура ажыл кижизи болуп өскен мен» — деп, 98 харлыг Кара Ыйгылаковна Өктеге чугаазын доосту.

М. СУНДУКАЙ.

Чаагай сеткилдиг

Эргим редакция! Бай-Хаак суурда Таңды район эмнелгезиниң эмчилеринге, сестраларынга болгаш өске-даа ажылдакчыларынга «Шынның» арнын дамчыштыр өөрүп четтиргенимни илередип, байыр чедирерин чөпшээреп көрүңер. Алдарлыг 18-ки десант шериинге Ада-чурттуң Улуг дайынының үезинде тулчуп чордум, 1943 чылдан бээр СЭКП кежигүнү, дайынның II бөлүүнүң инвалиди, дайынның болгаш күш-ажылдың хоочуну кижи мен.

Чүрекке бергедеп, аар байдалдыг чаңгыс эвес, дөрт удаа аарааш, кайызын-даа Бай-Хаак эмнелгезинге чыда эмнедип, ында эмчилерниң кижи дээш сагыш човангыр, кызымаан эскерип, бедик-биле үнеледим. Ында иштики аарыглар эмчизи Ф. Ш. Донгак, фельдшер Е. С. Абросимова болгаш өске-даа сестралар, ажаакчылар онаашкан ажылының ёзулуг-ла мастерлери, магалыг чаагай сеткилдиг кижилер болду. Ынчангаш коллективтиң бүгү кежигүннеринге эң эки кадыкшылды, чогаадыкчы чедиишкиннерни күзээр-дир мен.

А. ДАНЕКИН.

Балгазын суур.

МЕХАНИЗАТОРЛАР ДУГАЙЫНДА

«Механизатор —кезээде эң-не кол кижи-дир»—деп эш Л. И. Брежнев 1978 чылдың ноябрьда болган СЭКП ТК-ның Пленумунга онзалап демдеглээн. Оон ындыг болуп турарын бистиң амыдыралывыс бадыткап турар. Тываның механизаторларының арасында мурнакчылар дыка хөй. Оларга бистер кезээде чоргаарланыр бис. Ынчангаш бодумнуң бодап чорууруум чугула айтырыгны көдүрүп, өске эш-өөрлер-биле сүмележикседим.

Бистиң механизаторларывыстың орукка, гаражка, хөй-ниити черлеринге боттарын канчаар ап чорууруунуң дугайында фактыларга даянып тургаш бижиир бодадым. Чолаачы азы тракторист-ле кижи мен дээш механизатор деп бедик адын үнелевес, хөй-ниити черлеринге бодун ап билбес, ажылдап кедер тускай хевин каяа-даа ужулбас кижилер оларның арасында база турар-дыр. Манаа хамаарыштыр чамдык чижек: эрткен чылын кезээ ажыл-агый ажылдакчыларының хүнүн таварыштыр «Мөген-Бүрен» совхозтуң Культура бажыңынга байырлыг хурал болган. Орта ажыл-агыйның мурнакчыларын шаңнап, мактаан. Оларның арасындан мурнакчы чолаачы деп бир аныяк оолду база шаңнады. Ол чолаачы идик-хевин солуп албаан. Ол-ла солуттунмаан хеви-биле чон мурнунга шаңналып алды. Оон соонда танцы организастаан. Чамдык механизаторларны көрүп орарымга, ол-ла ажылчын хеви-биле олчаан арыг-силиг кеттинген кыстар-биле ойнап турлар.

Бир катап садыгга бараан садып алыр дээн улустуң мурнунче үш-дөрт хире чолаачы шургаан турлар. Ээлчегде турган улустар олардан ээлчег чурумун сагыырын негээрге: «Дораан чоруур улус бис. Саадай бердивис. Бисти ээлчег чокка эрттиринер» — дээш улам чүткүдүлер. «Хирлиг идик-хевинер-биле улустар боравадар. Ээлчегге турун алыңар. Четтиге бээр силер» — деп, садыгжы эпчоксунуп, сагындырарга, олар тоовааң-даа. «Чолаачыларны билбес эвес силер. Кезээде бензин, үске боражып чоруур улусту» — диштилер. Шак мындыг таварылгаларны каяа-даа болганчок-ла көрүп болур.

Боттарын каяа-даа арыг-силиг эвес, бүдүш чок ап чоруур механизаторларның эдилеп чоруур машина-техниказы база-ла ындыг боор. Ээриилдерин өй-шаанда дынзыдып, ажаалдазын чорутпаан болур. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, эрги-даа, чаа-даа бол эдилеп чоруур эди дат хир туткан, каңгыргай-кенгиргей турар. А оларның боттарының онаашкан ажылынга хамаарылгазы база ындыг болуру чугаажок.

Бир-ле катап Кызылдан чанып ора, орукка үрелген чиик машинага таварыштывыс. Машинаның чанында улуг-даа, аныяк-даа чеди кижи турлар. Олар барык-ла шупту албанхаакчылар хире. Бистиң чолаачывыс машина адаанда чыткан чолаачыдан чүү болганын айтырарга, ол культура чок сөстер эдип, хыйлангылаан соонда хып дээн аныяк эр туруп келгеш, үрелген кезээн чугаалады. А оон чанында турганнар чүү-даа болбаан дег, дыңнап турлар.

Бо чагаага үстүнде айыткан дег чижектерни хөйнү киирип болур. Бодап көөрүмге, механизаторлар ортузунда кижизидилге ажылы хүннүң негелдезинге ам-даа четпейн турар. Ынчангаш идей-кижизидилгелиг ажылдарны чогуур негелдеге чедир тургузары тус-тус черлерниң партия, комсомол, профэвилел организацияларындан бо үеде негеттинип турар. Оон-биле чергелештир чер-черге «Механизатор —кезээде база бир кол кижи», «Бодун мергежилиниң хүндүлели чор» дээн ышкаш өске-даа кижизидилге темазынга хамаарышкан диспуттарны, номчулга конференцияларын, дыштанылга кежээлерин механизаторларга эрттирип турза деп саналдыг мен.

Механизаторлардан эки шынарлыг, бедик көргүзүглүг ажылды негээрде, бир-ле дугаарында оларның ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузуп, культурлуг дыштанылгазын шын организастаар ужурлуг. А бо ажылдар база чогуур негелдеге чедир кылдынмайн турары ховудаңчыг. Механизатор бүрүзү эки ажылдаар дээш бодунуң мергежилин улам бедидер, бүгү чонну, эш-өөрүн хүндүлеп билир кылдыр культурлуг аажы-чаңга, кижизиг мөзү-шынарга хүн бүрү бот-тускайлан кижизиттинер дээш оралдажыр болза, ол ону кажан-даа чедип алыр. Мээң бо бодалымны номчукчулар канчаар билип турарыл? Бо талазы-биле бижикчилерниң саналдарын солун дамчыштыр үлежикседим.

К. УСПУН,
мал эмчизи.
«Мөген-Бүрен» совхоз.

АРГЫЖАРЫ БЕРГЕ

Тоора-Хем суурдан сес километр Адыр-Кежиг болгаш он бир километр Ий суурлар аразынга улус дажыглаар автобус шагда үрелген. «Тоора-Хем» болгаш «Май 1» совхозтарның боттарының автобустары база шимчевес. Бо суурлар аразынга аргыжары талыгырда Кызыл хоорай чедеринден дорайтаан.

Чай—чоннуң ынай-бээр чорук кылырынга эптиг үези: эмчилээр, төрелдээр, өөренир, аян-чорук кылыр болгаш ажыл-иш дээш чорук чоруур улус хөй. Ындыг түрбүже райкүүском-даа, совхозтарның дирекциялары-даа чоннуң аргыжарынга таарымчалыг байдалды тургузарынче кичээнгейни кошкадып турар. Бо чорук ажыл-ишке база дуза болбас. Ынчангаш дарый хемчег алыры негеттинип келген.

Д. АЙЫЫР-САНАА.

ШАЛЫПЧЫ КИРИПКЕН

Кызыл районда «Тиилелге» совхозтуң ажыл-ишчилери күзүн чажып тараан 200 гектар черде көк-тарааның га бүрүзүнден-не 50—60 центнер ногаан массаны ажаап алган. Ында механизаторлар 36 тонна витаминниг сиген далганын база белеткеп алган. Олар бо чылын 800 тонна сенаж салыр планныг, ам бир муң ийи тоннаны бир неделя иштинде-ле салып алган.

Ол ажылга аныяк чолаачы Николай Шимит болгаш өскелер-даа дыка шалыпчы кирипкен.

М. КАРА-ТОННУГ.

ЧАРЫШТЫГ БРИГАДАЛАР

Тес-Хем районнуң «Чодураа» совхозунуң № 1,3 хойжу бригадалары хой кыргыыр пунктузун Куранның көктүгшыктыг ногаан чайлаанда кылган. Ам бо хүннерде ында хой кыргылдазы адакталып турар.

№1 хойжу бригаданың бригадири Төмүр Оюнович Дивииниң чайлыг үезин ажыглап, кыргылданың канчаар чоруп турарын айтырдым.

—Бистиң бригадавыста он кодан хой бар. Ам 4 муң ажыг хой кыргыттынган. 40 ажыг кыргыкчылар доктаамал ажылдап турар. Оларның ортузунда социалистиг чарышты организастаан. Хүн бүрү тус-тус кижилерниң кырган хоюнуң санын, дужааган дүгүнүң деңзизин демдеглеп турар көргүзүг самбыразы бисте бар. Ону хүннүң долдуруп, чаартып турар бис.

Бистиң чамдык хойжуларывыс бир хойдан 3,1 кг дүктү кыргып алырын хүлээнген. Амгызында үстү-ле 2,8 кг болуп тур. Чижээ, Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны И. Данзырын бир хойдан 2,8 кг дүктү, аныяк хойжу Х. Балчыр—2,5 кг-ны кыргып алгаш, эки көргүзүглүг болганнар.

Кыргыкчылардан коммунист И. Миндия хүнде 40, Б. Нүрсат, Д. Нүрсат олар 35-38 хойну кыргып, 80-90 кг дүктү дужаап турарын бригадир улаштыр чугаалады.

№3 хойжу бригада 4700 хойну кыргаап. Оон бригадири Каадыр-оол Максимович Суваңдии хой кыргылдазының байдалын мынчаар чугаалады:

—Ийи бригада аравыста социалистиг чарыштыг бис. Бот-боттарывыстан чыдып калбас дээш кызымак ажылдап турар бис. Амгы үеде байдалывыста ылгал чок. Бисте база 40 ажыг кыргыкчы бар.

Дуржулгалыг кыргыкчылар А. Лагбыыжап, Б. Уваңгур, Д. Хүлер-оол олар хүнде 80-90 кг чедир дүктү кыргып, дужаап турар-дыр. Кыргылданы деңге доозар боор бис.

Ынчангаш ийи бригадада ажыл-иш хайнылыышкынныг чоруп, кыргылда ам удавас доостур деп турар.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

Ераванның «Наирит» дээр эртем-бүдүрүлге каттыжыышкыны бодунуң күчүзүн улгаттырып турар. Ол синтетиктиг каучукту кылып үндүрүп турар бүдүрүлге чери болур. Армян химиктер болгаш тудугжуларга «Ставропольтехмонтаж» трестиң төлээлекчилери дузалажып турарлар.

ЧУРУКТА (солагай таладан оң талаже): дихлорбутадиенден хлоропренниг каучук кылыр черниң улуг механиги А. П. Загробян, трест ажылдакчылары, участоктар мастерлери Н. И. Кияшко, М. Р. Мурзабеков, прораб С. Н. Смирнов олар.

Р. АКОПЯН-биле А. ОВЧИННИКОВТУҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ЧИДИРИГНИ БОЛДУРБАС

1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң Аъш-чем программазында ногаа-чимис продукциязын болгаш картофельди бүдүрерин улам көвүдедир, оларның шынарын экижидер, чурттакчы чонну четчири-биле хандырар сорулганы салган. Ону боттандырары ногаа ажылдыг совхоз бүрүзүнүң чугула херээ.

«Бурунгаар» совхозта ногаа бригадазы чылдан чылче хөй тонна ногаа аймаан болгаш картофельди өстүргеш, күрүнеге дужаап келген. Бо чылын ногаа бригадазы 40 гектар черде картофельди болгаш 10 ажыг гектар капустаны, өске-даа культураларны тараан. Бригаданы хоочун агрономнарның бирээзи Степан Болзенович Кумаажык бүлдиниг удуртуп, бодунуң арга-дуржулгазын аныяк ногаажыларга дамчыдып берип турар.

Бо хүннерде Бүрен-Хем унунда ногаа аймааның өзүлдези эки, суг четчир, ногааның ажаалдазын хүн бүрүде чорудуп турар. Район Совединиң депутады херээжен тракторист Монгуш Калдар, ногаажылар кезээ Совет депутаты Өнчүмаа Өндүрүн, Эникпен Белекпен, Александра Чооду, Миңчеймаа Монгуш дээш өскелер-даа чаагай дүжүттү өстүрер дээш кызымак ажылдап турарлар.

Эрткен чылын ук бригада дыка хөй тонна капустаны, помидорну өстүргеш, күзүн белеткел черлеринче ол хөй ногааны сайгарып чадап, соок дүжүп, хар чаап эгелей бергенде, арай боорда дужааганы кончуг хомудаңчыг болган. Оон уламындан хөй чидириг база кылган. Районнуң болгаш бистиң совхозтуң удурткучуларының четпес ажылдааны ындыг түңнелге чедирген.

Ындыг харысалга чок чорукту бо чылын катаптавас дээш баш бурунгаар дээштиг хемчеглерни алыр херек.

Каа-Хем район.

С. САРЫГ.

ДААДЫ-ЛА ОРУКТА

Олег Монгуш шериг албанындан 1978 чылдың майда халашкаш, өскен төрээн Иймезинге ээп чанып келген. Карл Маркс аттыг совхозтуң автопарыгынга слесарьлап ажылдай берген.

Совхозтуң дирекциязы, комсомол комитеди онаашкан ажылынга кызымак, биче сеткилдиг комсомолчунуң чолаачының мергежилин чедип алыр дээн изиг күзелин деткип, Чадаана АТБ-зиниң баазазынга ажыттынган түр курсче өөредип чоруткан.

Автомашинаны башкарарының шынзылгазын холга туткан комсомолчу Олег Монгушка совхозтуң дирекциязы 1978 чылдың ноябрьда «ГАЗ-51» маркалыг автомашинаны быжыглааш, инек фермазынга мал чеми сөөртүп, доктаамал ажылдаарын сүмелээн.

Комсомолчу чолаачы совхозтуң дирекциязының идегелин шынзыдып шыдаан. Ферманың сиген, саваны, саанчыларның, кадарчыларның кыжын, чайын одаар ыяш, хөмүрү үзүктелбээн.

Ажыл-агыйның чолаачыларының ортузунга калбарган социалистиг чарыжынга тиилекчи болуп үнгеш, шилчиир вымпелди, өртектиг белекти, бирги чергениң дипломун чаалап алган.

Карл Маркс аттыг совхозтуң баштаар чери мурнакчы чолаачыга чаа машинаны быжыглааш, 16 хойжу коданнарны хандырарын дааскан.

Суурдан 10—20 километр черде чурттап турар малчыннарның турлагларынга сугну үзүктелиишкин чок чедирип, хүнде 8—11 рейстерни кылып турар.

Комсомолчу Олег Монгуш он бирги беш чылдың бирги чылында эрестиг ажылдаан. Ол 87 муң тонна-километрни ажылдап кылган, 1489 кг кывар-чаар чүүлдү, 518 рубльдиң артык кезектерин камнап алган.

Он бирги беш чылдың ийиги чылында автомашиназын туруушкун чок ажылдадып, 90 муң километр хемчээлдиг орукту чүктүг эртерин, 2000 кг кывар чүүлдү камнап алырын ол хүлээнген. Ол беш айларда 41 муң тонна километрни эрткен, 189 рубльдиң артык кезектерин, 816 кг кывар чүүлдү камнап алган.

Күш-ажылга сеткил-сагыжындан бердинген комсомолчу ССРЭ-ниң 60 чылынга уткуштур алган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг боттандырар дээш малчын коданнарже суг сөөртүр ажылды шалыпкын чорудуп, хүн нормазын 130—150 хуу күүседип, кызымак чоруун көргүзүп турар.

А. ОНДАР.

МАЛЫН ЧУГДУРГАН

«Сүт-Хөл» совхозтуң мал эмчилери, өске-даа специалистер бода болгаш шээр малдарның аарыгларынга удур чайгы профилактиктиг эмнээшкинни күштелдирип, чуулданы организастыг доозуп турар. Ажыл-агыйда алды кезек черде мал чуур оңгачаларны тургускан.

Совхозтуң Кызыл-Тайга, Ишкин салбырларында мал чуулдазы организастыг доозулган. Ылангыя ишкинчилер 1800 ажыг өшкү, хойну ийи катап чуггаш, чайлагладып үндүрүп турар.

Өске-даа салбырларда коданнарын чугдуруп алган малчыннар серин тайгаларже чайлаглап көжүп турар.

Чөөн-Хемчик район.

О. БОРАШ.

КҮҮСЕТКЕН

ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 60 чылының юбилейин төлептиг уткуур дээш «Хемчик» аңныр-тывыш ажыл-агыйының коллективи мурнунда алган хүлээлгелерин чаартып, бо чылдың планның онаалдаларын чедиишкинниг күүседири-биле бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган. Коллектив кежигүннериниң чаңгыс кижи дег демниг ажылдааның түңнелинде чартык чыл планының онаалдалары ажыр күүсеттинген.

Күрүнеге чартык чылда өлүк дужаар планындан 995 муң рубльдиң артыкка, азырал кара тоолайлар кежиктерин 319 рубльге, элеңчукту 2026 рубльге, бажың чугайлаар кадар сигенни 1210 рубльге, аң эъдин 3577 рубльге, сыын мыйызын 12 рубльге, тудуг ыяжын болгаш одаар ыяшты 48433 рубльге сайгарган. Николай Куулар удурткан тудуг ыяжының белеткелчилери эрткен чартык чылда шудургу ажылдаан.

А. ДОНГАК.

КҮШ-АЖЫЛДЫ КАМНААР

Күш-ажыл курлавырларын камнап алырынга чогумчалыг түңнелдерни чедип алган адырның девискээр аайы-биле эргелелдериниң дуржулгазын Россия Федерациязының Садыг министерствозу база катап өөренип көрген. Ленинград областың садыының удуртукчулары ол дугайын чоокта чаа Москвага чугаалааннар. Ам республика министерствозунуң коллегиязы Оренбург областың дуржулгазын кичээнгейге алган.

Садыг болза, ыланғыя чүдүрер болгаш дүжүрер ажылдарга, бараанарны шуут-ла сайгарар черинге чедиреринге амдыызында холдуң хөй санныг күш-ажылын ажыглап турар, ажыл-агыйны чорударының ындыг адыры-дыр. Чигирни, крупаны, үнүш үзүн, кондитер кылыгларын савалаарынга хөй үе чарыгдаттынар. Холдуң күш-ажылының ол болгаш өске-даа чарыгдалдары чаңчыккан чүүл апарган болгаш ону ыяап-ла албан кылыр чүүл деп санап турар. Херек кырында ол черле ындыг эвес, ол дугайын мурнакчы бүдүрүлгелерниң практиказы херечилеп турар.

Оренбург обласка беш чыл дургузунда ажылдап турар магазиннерден 900 ажыг кижини артыктап алыр болгаш оларны адырның чаа бүдүрүлгелеринге ажыладыр деп төлевилеп турар. Амгы үеде күш-ажылчы коллективтерни ынчаар четчелээри херек кырында кара чаңгыс боттуг болдунар арга болуп турар. Оон туржук, үүрмектеп садар садыгның ажылдакчыларының санын болгаш ажыл төлевириниң фондузун чер болганга күштүг болуп турар нормалар-биле дүүштүрген турар ужурлуг.

Күш-ажыл чарыгдалын кызырарының дыка улуг курлавыры бараанны боду ап алырын болгаш садыгның өске-даа дээшпилгелиг хевирлерин база аргаларын шиңгээдири болуп турар. Эрткен чылын Оренбургка он ийи магазинни бараанны келген улус боттары алыр чурумче шилчиткеш, он үш кижини артыктап алган. Хөй эвес кылдыр сагындырар. Ынчаарга бо чылын ам-даа он беш кижини артыктап алыр деп турар, а беш чылдың төнчүзүнге чедир — ийи чүс ажыг кижи артыктадып, өске ажылче кирер. Ынча кижи ийи улуг аъш-чем магазиниңиң коллективтерин четчелээринге четчир.

Садыгның болгаш ниитиниң чемненилгезин чаартырының комплекстиг программазын РСФСР-ниң хөй-хөй административтиг районнарында боттандырып турар. Чаарты кылыр чорук магазиннерни специализастаарын, «херээженнерге херек бараанар», «Эр улуска херек бараанар», «Спорт бараанары» деп. хереглел комплекстериниң аайы-биле бараан садарын организастаарын баш удур көрүп турар. Курлавырларны ынчаар мөөңнээр чорук, бирээде, садып алыкчыларга ажыктыг бараан дилеп, садыглар кезиинден оларны чайладыр. Ийиде, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү база дыка бедип турар.

Оренбургта «Восход» деп универмаг бар. Аңаа бараанарны хереглел аайы-биле бөлүктеп садыглаарга, бир ажылдакчыга онааштыр күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 2,9 хуу бедээн. Ындыг чаартылгаларны беш чылдың төнчүзүнге чедир 29 магазинге боттандырарын төлевилээн. Ол чорук 80 кижиниң күш-ажылын камнап алыр арганы бээр. Мында чугаа болза, садыг бүдүрүлгелериниң штадын кызырар дугайында боор турар. Ынчалза-даа Оренбургтуң садыг черлери кижилерни ажылдан үндүрерин бодавайн турар: чаа магазиннер ажыттынып, чаа ажылчын туруштар тургустунуп турар.

Күш-ажыл чарыгдалдарын кызырарының база бир аргазын үлетпүр бараанары сайгарар магазиннерге санажылганың чаңгыс аай белдирлерин тургузары деп практика көргүскен. Алды магазинге ындыг белдирлерни тургускан чорук эң-не чедишпес мергежил болуп турар он үш кассир-контролёрну артыктап алырының аргазын берген. Санажылганың ындыг аргазын чоокку үеде ам-даа элээн каш магазиннерге шиңгээдир бодап турар. Ооң түңнелинде беш чыл дургузунда сезен кижиниң күш-ажылын камнап алган турар.

Садыгны рационализастаары — эргелел органнарының чогуур чүткүлү-биле боттанып болур херек-тир. Ынчангаш № 2 «Продтовары» каттыжыышкынының болгаш «Восход» универмагтың удуртукчуларының быжыг-туруштуг чоруун үнелеп көрзе чогуур. Оларның кызымак чоруунуң ачызында 250 кижи артыктадып, өске ажылче кирген.

В. БЕЛЯЕВ,
СЭТА-ның тайылбырлакчызы.

Бөмбүрзектиң судалы

СЭТА-НЫҢ КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

ДЕЛЕГЕЙДЕ ОНЗА ЧУГУЛАЛАП КӨРГЕН

Эш Л. Брежневтиң америк президентиге кыйгырыын бүгү делегейде калбаа-биле тайылбырлавышаан массалыг информацияның даштыкы чепсектери, кескү күрүне болгаш хөй-нииити ажылдакчылары ол документиниң онза чугулазын болгаш чогуур үезинде болганын онзалап демдеглеп, бодунуң политиказының принципиалдыын болгаш чайгылыш чогун ССРЭ база катап бүгү күш-биле бадыткады деп айтып турар.

«Вашингтон пост» солун бодунуң Москвада корреспондентизиниң дыңнадыын бирги арнында парлаан, ында демдеглээни болза: «Ливанда хан төгүүшкүннүг дайынны соксадыр дээш Каттышкан Штаттардан хамаарышкан бүгү чүүлдерни кылырынче Р. Рейганны президент Л. Брежнев кыйгырган. Америк шериглерни Бейрутче чорудар дээр чоруктан Вашингтонну совет удуртукчу кичээндирген». «Бир-эвес АКШ америк шериглерни Ливанче чорудар болза, Совет Эвилели бодунуң политиказын ол фактыны барымдаалап чорудар апаарын Л. Брежнев бодунуң кыйгырыынга сагындырган» деп, **«Нью-Йорк таймс»** солун бижээн.

«Ливанда болгаш ону долгандыр болуушкуннарның мындыг берге үезинде дерзии кордалдарны чүвениң харысалгазын медереп билир чорук болгаш кадык бодал тиилеп үнер, израиль агрессияны соксадыр дээш бодундан хамаарышкан бүгү чүүлдерни АКШ кылыр боор деп идегелин президент Брежнев илергейлээн» деп, америк **Си-би-эс** дээр телекомпания демдеглээн.

АКШ-тың күрдепартаментизиниң төлээлекчизи кыйгырыг дугайында тайылбыр бээринден ойталаан. «Таарыштыр шиитпирлээшкинниң» америк негелделерин ливан удуртукчулар хүлээп алзын дээш АКШ оларже ыйышкын кылып турарын база дыңнадып турар.

Л. И. Брежневтиң кыйгырыын ливан солуннар бирги арыннарында улуг эгелер адаанда парлаан. Ол документ таарымчалыг рольду ойнап, элээн оваарымчалыг политиканы чорудар кылдыр АКШ-ты албадаптар деп бүзүрелин **«Ан-Нида»** солун илергейлээн.

Л. И. Брежневтиң кыйгырыын Палестинаның ФАТХ дээр организациязының ТК-зының кежигүнү **Абу Айяд** шыңгыы болгаш принципиалдыг документ-дир деп адаан. Совет удуртукчунуң ол кыйгырыгда тайылбырлаттынган харысалгалыг туружу ССРЭ — хосталга, бот-эрге болгаш хамаарышпас чорук дээш демисежип турар бүгү улустарның шынчы өңнүү дээрзин база дагын бадыткап турар-дыр деп, ол чугаалаан. Совет Эвилели Палестинаны хостаарының организациязының болгаш ливан национал-патриотчу күштерниң талазында быжыы-биле туржуп турар, ол чорук бистиң демиселивиске эң чугула салыышкын-дыр.

Сирияның **«Аль-Баас»** солуну мынча деп бижээн: «америк администрацияның бодунуң далай чадаг шериин Ливанның девискээринче киирер бодалдыы-биле холбаштыр совет удуртукчунуң сагындырыы америк кыжаныышкын-биле демиселге чүгле чаа базым эвес, харын Пентагондан болгаш Төп разведка эргелелинден кээп турар айыылды болдурбазынга күжениишкиннерин каттыштырарынче бүгү араб чурттарның улустарынга кыйгырыг база болуп турар. Совет Эвилелиниң күжениишкиннери Чоокку Чөөн чүк кризизиниң хорлаалдарының кыжаныын ойтур шаварынче угланган турда, АКШ-тың эргечагыргалары ол кавы девискээрде дүшкүүрелдиг чорукту чидиглендирер дээш бүгү-ле чүүлдерни кылып турар. ССРЭ болза, чөптүг чорукту болгаш улустарның эргелерин камгалаар, агрессорларга удур оларның тиилелгезин хандырар сорулгалыг күш болуп туржуп турарын Л. И. Брежневтиң кыйгырыы база дагын бадыткап турар-дыр».

«АКШ-тың болгаш Чоокку Чөөн чүкте ооң бурун эргелиг төлээлекчилериниң хемчеглерин Израильдиң үргүлчүлеп турар агрессиязынга болгаш Палестинаның араб улузун узуткаарынга карак мегелээр кажарлаашкын болдурбас ужурлуг дээрзин Совет Эвилели медеглээн» деп, **Иордания радиозунуң** тайылбырында чугаалаан.

«Бейруттуң тайбың чурттакчы чонунга удур Израильдиң кылып турар узуткакчы кемниг үүлгедиишкиннерин соксадыр дээш Каттышкан Штаттар бодундан хамаарышкан бүгү-ле чүүлдерни кылырын вашингтон администрациязының баштыңындан Москва негээн» деп, **Алжирниң АПС** агентилели дамчыткан.

Л. И. Брежневтиң кыйгырыынга Индияның Коммунистиг партиязы байыр чедирип турар деп, ИКП-ның Национал чөвүлелиниң секретары **Н. К. Кришнан** медеглээн. Америк чепсекти болгаш дузаламчыны ажыглавышаан, Израиль хосталга дээш палестин демиселчилерни узуткаарының дайынын чорудуп турар-дыр. Израильдиң болгаш ооң артында турар АКШ-тың империализминиң агрессиязын бүгү дээшпилгелиг кижи төрелгетен буруу шаап турар. Ливанның девискээринден израиль шериглер үнүп чоруткан турарын негээн үннер бүгү делегейде чаңгыланы берген. Бо шиитпирлиг шакта Л. И. Брежневтиң кылган сагындырыы ынчангаш бүгү араб патриоттарга аажок улуг деткимче болу берген. Ливанда хан төгүүшкүннерин доп-дораан соксадыр болгаш ол кавыга оожургалдыг турар байдалды чедип алыр дугайында негелделерге ССРЭ-ниң удуртукчузунуң кыйгырыы күчүлүг деткимче болур. Л. И. Брежневтиң кыйгырыын индий улус тайбың болгаш национал хосталыышкын херээ дээш демиселдиң херээнге Совет Эвилелиниң көргүзүп турар деткимчезиниң база бир херечизи кылдыр көрүп турар деп, Индияның компартиязының удуртукчузу чугаалаан.

(СЭТА).

СОВЕТ-ФИНЛЯНД САДЫГ ХАРЫЛЗААЗЫ

ФИНЛЯНДИЯ. Совет Эвилелиниң болгаш Финляндияның аразынга садыглажыышкынның хемчээли чаңгыс чүгле 1981 чылдың дургузунда безин 5 миллиард рубль болган, ол дээрге 1971 чылдан 1975 чылга чедир үеде бараан саарылгазынга барык деӊ болганы ол. Ол саннар кожа ийи чурттуң аразынга садыг-экономиктиг кады ажылдажылганың шапкын хөгжүлдезиниң херечизи-дир. Чижээ, совет чүък машиналарын болгаш чиик автомобильдерни Финляндияга садарын улам көвүдедирин планда көрген, оларны сайгарарын болгаш оларның техниктиг хандырылгазын «Конела» дээр совет-финн акционерлиг ниитилел боттандырып турар.

ЧУРУКТА: «Лада 1200 С» Хельсинкиде «Конеланың» делгиир залдарының бирээзинде.

А. ЯКОВЛЕВТИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

БОЛУУШКУННАР ДОПЧУЛААЛЫ

ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАРГА ИДИГЛИГ БОЛУР

Ядролуг дайынның кыжаныын чайладыр, улустарның тайбыңын болгаш айыыл чок чоруун быжыглаар — амгы үениң ол эң чугула айтырыгларын дугайты изиг саналдарын КНО-нуң Кол Ассамблеязының чепсеглениишкиннии дүжүрер талазы-биле тускай сессиязынга ай ажыг үеде уламчылаан. Сессияның хүн чурумунга туруп келген айтырыгларны канчаар көөрүнге хамаарыштыр ийи шугум сессияның бирги хүнүнден эгелээш тодарап келген. Совет Эвилели, социалистиг өске-даа чурттар, КНО-нуң кежигүннери өске-даа күрүнелерниң хөй нуруузу чепсектиң бүгү-ле улам үрегдекчи хевирлериниң үзүк-соксаал чокка эндере бүдүрер чорукту соксалырын, делегей харылзааларын экижидеринче эргилдени, ядролуг халапты болдурбазының аргазын чедип алырын ниити саналдаашкынның болгаш сессияның ажылчы органнарынга тодаргай айтырыгларны көрүп турарының үезинде ораалдашкан. Америк делегация болгаш АКШ-тың НАТО талазы-биле эвилелчилериниң төлээлекчилери сессияга сыр өске туруш-бодалды ээлеп алган. Ядролуг чепсекти ажыглаарын хоойлудан дашкаар кылдыр тургузарынче база массалыг узуткаашкынның чепсээниң күчүлерин сан болгаш шынар талазы-биле немей өстүрерин кызыгаарлаарынче угланган кол документилерни сессияның хүлээп алырынга шаптыктаар дээш олар бүгү-ле чүүлдерни кылып турганнар.

АКШ баштаан барыын талакы чурттарның ындыг шаптыктаашкынныг туружу херечтен болган чүве эвес-тир. Ол дээрге, Соңгу-Атлантика блогунуң шериг-стратегтиг бодалдарынга бүрүн дүгжүп турар, ядролуг чепсекти ажыглаарынга, ядролуг мөсилдежилгени болдуруп болурунга идегел салыры ол бодалдарның чарылбас чүүлү болуп турар.

Боттарының дайынзырак туруштарын тайбынче чүткүлдүгүн дугайында мегечи-хоозун бодалдары-биле чаап-чажырар дээш АКШ-тың болгаш ооң эвилелчилериниң делегациялары эвээш эвес күжениишкиннерни үндүрген. Оларның ындыг медеглелдериниң мегечизин болгаш ийи арынныын ядролуг чепсекти бир дугаарында ажыглавас деп хүлээлгени чаңгыс талалыг чурум-биле бодунга алган Совет Эвилелиниң үлегерин эдерериинден оларның ойталааны кончуг тода көргүскен. Ынчангаш АКШ болгаш ооң НАТО талазы-биле эвилелчилериниң чепсеглениишкиннии дүжүрериниң болгаш улустар аразында дүшкүүрлүг чорукту кошкадырының херээн будулдурарларының ёражок ролюнда кире бергениң бүгү делегейниң мурнунга база дагын көргүскен.

КНО-нуң Кол Ассамблеязының чепсеглениишкиннии дүжүрер талазы-биле тускай сессиязының чугула түңнели чүл дээрге, чепсеглениишкиннии дүжүрериниң айтырыгларын АКШ-тың болгаш ооң эвилелчилериниң соора көрүп турарының сессия киржикчилериниң аажок хөй нуруузунуң буруу шапканы ол болур. Дайынга удур калбак шимчээшкинниң бүгү делегейде улам ынайгы өзүлдезинге сессияның идиг бергениниң таарымчалыг түңнелдерге хамаарыштырза чогуур. Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг өске-даа чурттарның боттуг шугумун чүүлдүгзүнген КНО кежигүннери чурттарның аажок хөй нуруузу дайынга удур ол күчүлүг күштерниң деткимчезинге даянып алгаш, сессияның шиитпирлери делегей харылзааларынга түңнел чок чүве болбайн, харын делегей политиказынга коскү изин арттырган турарын чедип алырының бүгү аргалары бар. Сессияның шиитпирлерин боттандырары боо-чепсектерни кызыгаарлаар болгаш кызырар, чепсеглениишкиннии дүжүрер талазы-биле чугаалажыышкыннарга идиглиг чаа чүүлдерни бээр.

ЧАА ЧУГУЛА САНАЛДАР

Вьетнамның, Лаостуң болгаш Кампучияның даштыкы херектер министрлериниң VI конференциязы бо чылдың июль 6 болгаш 7 хүннеринде Вьетнамның Хошимин хоорайынга болган. Мурнуу-Чөөн Азияда байдалдың өйү келген чугула айтырыгларын база ол кавы девискээрни тайбыңның болгаш оожургалдыг турарының зоназы болдурарының сорулгаларын аңаа чугаалашкан.

Чер бөмбүрзээниң ол чугула кавызынга байдалды чогумчударынче угланган чаа чугула тайбың инициативаларны конференцияның киржикчилери үндүрген. Индий-Кыдат, АСЕАН чурттарының, девискээрде кирип турар Бирманың, Индий-Кыдат талазы-биле моон мурнундагы конференцияларга олурушкан беш күрүнениң — Совет Эвилелиниң, Кыдаттың, АКШ-тың, Францияның болгаш Великобританияның, ол ышкаш Индияның киржилгези-биле Мурнуу-Чөөн Азияда байдалды чугаалажыры-биле делегей конференциязын чыылдырарын ол үш чурттуң даштыкы херектер министрлери саналдаан.

Америк империализм-биле болгаш реакция күштери-биле сүлчээлежип алгаш, Пекинниң чагырыкчы бөлүктериниң Вьетнамга, Лаоска, Кампучияга болгаш девискээрниң өске-даа чурттарынга удур чорудуп турары агрессия болгаш холгаарлаашкын политиказының уламындан нарын болгаш дүшкүүрлүг байдал турлажок, Мурнуу-Чөөн Азияда байдал тайбың болгаш национал хамаарышпас чорук күштеринге таарышкан угланыышкында хөгжүп турарын конференция демдеглээн.

Дашкаартан кандыг-даа холгаарлаашкын чокка Мурнуу-Чөөн Азия күрүнелери-биле боттуг чугаалажылганы чорударынга беленин Вьетнам, Лаос болгаш Кампучия база дагын илергейлээн. Таиланд-биле Индий-Кыдат күрүнелериниң харылзааларын таарыштыр тургузарынче угландыр ол чурттуң адынга сураглыг саналдарны, чижээ, кампучи-таиланд кызыгаарның ийи талазынга демилитаризастаан зонаны тургузар дугайында Кампучияның 1980 чылдың июль 18-теги саналын олар база дагын бадыткаан.

Кампучияда чогуур санныг вьетнам шериглерниң туруп турарының дугайында Барыын чүкте өш-биле чидиглендирип турар айтырыгны конференцияга буруу шапкан. Бир эвес Кыдат хоралакчы үүлгедиглерин соксадып, полпотчуларның болгаш өске-даа кхмер реакционерлерниң дээрбечилериниң чепсээн хураап алыр болза, ол шериглерни үндүрген туруп болурун конференцияның киржикчилери демдеглээн. Чаагай тура-соруктуң илерели кылдыр Вьетнам биле Кампучия вьетнам шериглерниң чамдыызын кампучи девискээрден бо айда үндүрер дугайында шиитпирни хүлээп алганын база чарлаан.

Мурнуу-Чөөн Азияга тайбыңның болгаш оожургалдыг турарының эрге-ажыктарынга таарыштыр Индий-Кыдат чурттарының үндүрген чаа чугула саналдарын делегейниң бүгү чурттарынга чаагай сеткил ханыышкын-биле уткаан. Чөптүг хөөннүг хайгаарақчыларның хөй нуруузу ол саналдарны Вьетнамның, Лаостуң, Кампучияның чаагай тура-соруунуң база бир бүзүредилгези. оларның бүгү хемчеглери Мурнуу-Чөөн Азияга тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту хандырар деп чүткүлдүг удуртулга болдурганының бүзүреддиг херечизи кылдыр көрген.

Мурнуу-Чөөн Азия улустарының эрге-ажыктарынга чөрүштүр дүшкүүреддиг чорукту чидиглендиреринче болгаш удурланыштыр туржурунче угланыышкын бөгүн сотка олуруп, улаштыр-улаштыр аштырыышкынга таваржып турарын Хошиминге болган конференцияның түңнелдерин калбаа-биле таарымчалыг кылдыр үнелеп көргени база херечилеп турар. Ол байдалдарда Хошимин конференциязынга көдүрүлген чаа боттуг инициативалар Мурнуу-Чөөн Азияга тайбыңны болгаш оожургалдыг чорукту хандырарынче карачаңгыс болдунар аргалыг орукту — таарыштыр тайбың шиитпирлээшкинниң, ол кавының бүгү күрүнелериниң аразынга тайбың кожа-хелбээ дугуннаашкынның болгаш кады ажылдажылганың оруун ажыдып турар дээрзин хөй-хөй хайгаарақчылар онзалап демдеглеп турар.

Г. ШИШКИН,
СЭТА-ның корр.

МИНИСТРНИҢ МЕДЕГЛЕЛИ

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). Аргентина Каттышкан Штаттар-биле бодунуң харылзааларын тургустунуп келир тодаргай байдалдарга хамаарыштыр тургузар күзеддиин Аргентинаның даштыкы херектер министри Хуан Рамон Агирре Ланари медеглээн.

Аргентинаның даштыкы херектер министри Латин Американың чаңгыс эвин быжыглаарының эргежок чугулазын айыткаш, аңаа холбаштыр Мурнуу Атлантикага чоокта чаа болуушкуннарны демдеглээн. Ол болуушкуннар аар-берге байдалдарны болдурганда болза, латин-америк күрүнелерниң эп-сеткил каттыштырылгазын быжыглаарынга чаа идигин кылганын ол демдеглээн. Америк күрүнелерниң организациязының бүрүн эргелерин эде көөр дугайында Венесуэланың саналын Аргентинаның чазаа улуг сонуургал-биле хүлээп алган болгаш ону кичээнгейлиг өөренип көөр деп турарын ол чугаалаан. Ооң-биле чергелештир министрниң чугаалааны-биле алырга, каяа-даа каттышпаан күрүнелерниң шимчээшкини-биле харылзааларны калбартып, быжыглаарын Аргентинаның чазаа бодунуң кол сорулгаларының бирээзи кылдыр санап турар. Чурттуң президентизи Рейнальдо Биньоне каяа-даа каттышпас дээш шимчээшкинниң күрүнелер болгаш чазактар баштыңнарының бо чылдың сентябрь айында Багдадка болур деп турар конференциязынга киржир деп турарын ол база дыңнаткан.

Министр түңнелинде Фолкленд (Мальвина) ортулуктарынга бодунуң суверенитедин катап тургузар дээш делегейниң бүгү-ле чыыштарын Аргентинаның ажыглаар деп турарын база катап демдеглээн.

МОРИС БИШОПТУҢ ХАРЫЫЗЫ

БЕРЛИН. (СЭТА). Каттышкан Штаттарның амгы администрациязының талазындан кыжаныышкынның соксавайн турары-биле холбаштыр Гренаданың мурнунда бодунуң камгаланыр аргазын быжыглаарының эң чугула сорулгалары туруп келген. Чогум-на ооң ужурундан ол чепсектиг күштерни болгаш улусчу ополчениени шериглерин тургузар ужурга таварышкан. Оларны колдуунда-ла чазак чериниң кыйгырыын деткээн аныяктардан тургузуп турар. «Нью-Джуэль» шимчээшкиниң баштыңы, Гренаданың премьер-министри Морис Бишоп ол дугайын ГДР-ниң «Хоризонт» дээр неделя болгаш-ла үнүп турар солунунуң корреспондентизинге берген интервьюзунга медеглээн.

Эрткен үениң аар-берге уржуу болур экономика талазы-биле хожудаңгай чорукту эжып эртеринче угланган улуг күжениишкиннерни ап чорудуп турарының дугайын ол база чугаалаан. Чижээ, кол-ла кичээнгейни ажыл-агыйның күрүне секторун тургузарынче угландырган болгаш аңаа чүгле эрткен чылын бүгү акша-хөренгиниң 95 хуузун чарыгдаан. Боттарының профэвилел организацияларын дамчыштыр ажылдап турар ажылчы чоннарны экономиканы удуртурунга улам-на калбаа-биле хаара тудуп турар.

Гренаданың даштыкы политиказының дугайын чугаалап тургаш, М. Бишоп, ындыг политика быжыг тайбың, тайбың ёзу-биле кожа-хелбээ дугуннаашкын болгаш боо-чепсекти бүгү талазы-биле дүжүрери дээш демиселдиң өске күрүнелерниң иштики херектеринге холгаарлашпазының принциптеринге үндезилеттингенин онзалап демдеглээн.

ДЭЭРБЕЧИЛЕРГЕ ЧЕПСЕКТЕР БЕРИКЧИЛЕРИ КЫМНАРЫЛ?

КАБУЛ. (СЭТА). Афганистан черде өлүм-чидимниг үүлгедиишкиннерни кылып турар дээрбечилерге болгаш террористерге боо-чепсекти кылып берип турар черлер — АКШ, Египет болгаш Кыдат боор турар. Панджшир можуга турган контрреволюстуг дээрбечилерни узуткаар талазы-биле хөделиишкиннерниң үезинде хунаап алган боо-чепсектиң Кабулда ажыттынган делгелгезинде афган улуска удур чарлаттынмаан дайынга ол чурттарның киржилгезиниң херечилелдерин көргүзүп турар.

АДР-ниң камгалал министерствозунуң төлээлекчизи генерал Абдул Гафур парлалга конференциязынга чүве чугаалап тургаш, Панджширге хөделиишкиннер үезинде 30 ажыг бөлүк дээрбечилерни чылча шапканын, ок-чепсектиг болгаш боо-чепсектиг элээн каш шыгжамырларны ээлеп алганын дыңнаткан.

Ол парлалга конференциязынга АДР-ниң чазааның медеглелин номчаан. Бодунуң Төрээн чуртун революстуг ёзу-биле чаартырының оруунче киргеш, афган улус, дүжүп октаттырган феодалдарның талазындан хоралыг халдаашкыннарга дөрт чыл ажыг үениң иштинде таваржып турарын ында демдеглээн. Ол дайзыннар делегей империализминиң, пекинчи гегемонистерниң үүлгедиишкиннериниң түңнелинде Афганистанның девискээринде 1500 ажыг школа, чүс-чүс көвүрүглер, бүдүрүлге черлери, чурттаалга бажыңнары бузулган, муң-муң тайбың чурттакчылар каражадаан деп медеглелде айтып турар.

ЭЭЛЧЕГЛИГ ПЛЕНУМ

БИСАУ. (СЭТА). Аңаа ПАИГК (РГБ) Төп Комитединиң ээлчеглиг пленуму боон эрткен. Партияның удуртукчу органнарының организастыг тургузуун болгаш ажыл-чорулгаларын экижидеринге хамаарышкан партия документилерин аңаа чугаалажып көрген болгаш чүүлдүг деп бадылаан.

Пленумнуң киржикчилери 1983—1986 чылдарда чурттуң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң баштайгы дөрт чыл планың белеткээри-биле, президентиниң болгаш национал улус хуралынга депутаттарны соңгууру база чурттуң конституциязын эде көөрү-биле холбашкан айтырыгларны база чугаалажып көргеннер. Пленум ПАИГК (РГБ) Төп Комитединиң секретариадының составын чиңгине секретарь Жоау Бернарду Виейрога баштаткан составын база бадылаан.

Пленумнуң киржикчилери Ливанга удур Израильдиң араатанзыг агрессиязын буруу шапкан болгаш Палестинаның араб улузунуң шынныг демиселинге эп-сеткил каттыштырып турарын бадыткааннар.

КОСМОСТУ МИЛИТАРИЗАСТАП ТУРАР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «Колумбия» деп хөй катап ажыглаар космос кораблиниң шериг чүъгү-биле сөөлгү шенелде ужудуушкунун солуннарның бижип турары-биле алырга, космосту милитаризастаарының темпизин Каттышкан Штаттарның дүргедедип турарының дугайында херечилеп турар.

Ам беш чер чоогунуң орбитазында «Биг бэрд», «Навстар» дээр болгаш өске-даа чүс-чүс шпион-спутниктер ужуп чоруп турарын «Филадельфия инкуайрер» солун бижээн. Келир үеде космосче дайзынның космос объектилерин узуткаар ужурлуг спутниктерни болгаш ракеталарны салып үндүрер деп турарын ол солун айыткан. «Космостуң дайынчы станцияларынга» Пентагоннуң тургузар деп турары лазерлиг чепсекти ажылдап кылыры кидин-түлүк чоруп турар. Чүгле ол программага 1990 чылга чедир АКШ 50—60 млн. чедир долларны чарыгдаарын планнап турар.

КАМПАНИЯ ЭГЕЛЭЭН

ТОКИО. (СЭТА). Ядролуг боо-чепсекти узуткаары болгаш дайын кыжаныышкынын болдурбас дээш кыйгырыгның адаанга хол үжүүн чыырының талазы-биле массалыг ниити-национал чаа кампанияның эгелээриниң дугайында Японияның Компартиязы чарлаан. Японияның демократтыг аныктарының лигазының, япон-америк керээни күш чок болдурары дээш демиселдиң Төп комитединиң болгаш чурттуң өске-даа демократтыг организацияларының активчилериниң ол кампанияга киржип турарының дугайын Японияның Компартиязының удуртукчулары аңаа болган парлалга конференциязынга дыңнатканнар.

БУЛУТ-БИЛЕ ДЕҢНЕШКЕН БЕДИКТЕР

ССРЭ-ниң тургустунганының 60 чыл оюнга тураскааткан республиканың тоску туриадазын туризм талазы-биле область чөвүлели Бай-Тайга, Мөңгүн-Тайга районнарының девискээри Цаган-Шибэту биле Шашпал сыннарынга эрттирген. Аңаа Ак-Довурактың «Мөңгүлек», Кызылдың «Демир-Сал» турисчи клубтарының, республиканың «Спартак» болгаш «Урожай» эки тура спорт ниитилелдериниң 70 ажыг туристери киришкен. Турисчи бөлүктер Бай-Тал суурдан Ала-Белиглеп Шуй хемче ашканы-биле туриада эгелээн. Олар Шуйнуң улуг адырының бирээзи Узун-Хем бажынга каттыжып келген.

Ол черге туризмниң область чөвүлелиниң хыналда-камгалал албаны турисчи бөлүктерниң белеткелин хынап, арттар, бедиктер баштарында харның байдалын көрүп, практиктиг өөредилгени эрттирген. Инструктор В. Груздеваның удуртулгазы-биле ол ажылдарны, арга-сүмелерни чоруткан.

Дараазында хүн туристер бергезиниң талазы-биле бирги, ийиги категорияларның маршруттарын уламчылап, Тоолайлыг, Шуй, Чиңге, Чөөн хемнерниң баштарында тетуңма ажар арттарже, булуттарга үскен мөңги баштыг бедиктерже кокпалап тарап чорупканнар.

В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажылчыннарындан тургустунган дөрт кижи составтыг бистиң бөлүк Кызылдың «Демир-Сал» клувунуң Узун-Хем унунда турар Мөгөн-Оюк (бедии 3388 метр) деп мөңги бедиктиң бажынче үнүп болур аргаларны өөренип көрдүвүс. Хүннүң алдын херелдери даглар баштарынга мөңгүннелдир дээп чорда, Мөгөн-Оюктуң адаанга келдивис. Мөгөн-Оюктуң ол-бо талаларындан баткан көшкелерниң хары, дажы холужуп, оваалаңы берген чыткылаар. Мөңгилиг бедиктиң чөөн талазын таварып, бо бедиктиң кырынче үнгеш, кызыл тукту киискиттивис.

Дээр аяс, хиндиинде хир безин чок. Цаган-Шибэтунуң эң бедии Чүрек тайгазы соңгу чүкте көстү-дүр, Шашпалдың эң бедии Ак-Оюк хирээ бизи дег оорғалыг даглар аразындан бакылап алган тур. Чиге мурнувуста, Чөөн Сибирь биле Тываның эң бедии Мөңгүн-Тайга хүнге көрүнчүктелип, кыланнаан мыя бо. «Мөңгүлек» турклубтуң ийи бөлүү ынаар углапкан. Көөрге «мыя бо», олче орук үш хонар.

Мурнуу-барыын талада ак «пегей» иштинде Хиндиктиг-Хөл, Чөөн-Алтайның Чүглүг-Хөлү ак харга шугладыпкан, тывызык болуп чыдар. Моолче кире берген Чихачев сыны. Бисти долгандыр карак чылчырыкталып турар бедик даглар-ла даглар. Кызылдан келген туристерге турисчи чиик кокпаларны күзеп кааш, Узун-Хем артче маршрудувус уламчылаптывыс. Арт ажыттынмаан, хөртүк улуг, хар өл. Хөртүкке курлак чедир ойлуп дүжүп чор бис. Каргы унунга кирип келиривиске, дүүн чаа-ла магадап турганывыс Мөңгүн-Тайга кидис өңнүг булут-биле дуй тыртынып, кодан майыктап оон хадый берди. Каргы шынаазының ол-бо талаларында оъттап чораан өөр-өөр кодан чылгылар, сарлыктар, хойлар бораанга көзүлбейн бардылар.

Мугур-Аксы суурну таварып, Саадактап ашкаш, Дүңзелеп Тоолайлыгже киргижевиске чедир «кудай-дээр өршээл» бербеди. Дээрде кылыйтып чоруур ээзирлер көзүлбестээш, хаяларда те-чуңмаларның барааны читкен, уларның үнү дыңналбастаан, доктар билбес сарлыктар безин хем иштинден ыравастаан. Күштүг, соок хат Тоолайлыг малчыннарының чамдык өглерин буза шаап, Теректигниң дожун өдек-довурак-биле шып кааның көрдүвүс. Агаар-бойдустуң кадыг-дошкунунга чаңчыккан, Тоолайның эрес-кежээ өшкү, сарлык кадарчыларының ажыл ижи-биле сонуургап таныштывыс.

Сөөлгү арт Сыын-Баштыгны туман дуй тыртып, бораанап турда аштывыс. Кадыр-берт арттарны ажып, чайындылыг хемнерни кежип, чогуур-хемчээлди эртип, маршрутту Шуй суурга доостувус. Бо туриадага Тываның туристери турисчи белеткелин бедидип, чаа маршруттарны ажыдып, төрээн Тываның катаптаттынмас каас-чараш бойдузун магадап көрген.

М. ХОВАЛЫГ.

ЧУРУКТА: Мөгөн-Оюк, 3388 метр бедик.
Авторнуң фотозу.

ХАНДАГАЙТЫГА МАРГЫЛДААЛАР

Дыштаныр хүнде, спортчу маргылдаалар Хандагайтыга эрткен. Чадаг чарышка, эстафетага, волейболга бирги чер дээш командалар аайы-биле оюннар хүннүң баштайгы чартыында доозулган. Волейболга эр улустуң аразынга маргылдаага «Торгалыг» совхозтуң оолдарының командазы бирги, район төвүнүң шилиндек командазы ийиги, «Коммунизмче орук» совхозтуң—үшкү черни ээлээн. Волейболга эки белеткелдиин көргүзүп, район төвүнүң уруглар командазы херээжен улустуң аразынга тиилекчи болган.

Хүрешке 32 эң шилиндек мөге хүрешкен, аңаа аныяк мөге Борис Сүрүң («Торгалыг» совхоз) шүүлген, Даш-оол Куулар, («Торгалыг» совхоз) үжүүрлешкен, Николай Лопсан («Коммунизмче орук» совхоз), Михаил Комбу (Хандагайты) үшкү-дөрткү черни үлешкен. Маргылдааларга хууда бирги черни ээлээн оолдар, уругларга, тиилекчи командаларга СЭКП райкомунуң, ВЛКСМ райкомунуң мактал бижиктерин тывыскан.

Эрткен маргылдаалар районнуң комсомолчуларының болгаш аныяктарының күш-культура болгаш спортка багай эвес белеткелдиин көргүскен. Ылаңгыя Хандагайтыда элээди оолдарның спорт школазы багай эвес ажылдап, чалыы салгалды кадыкшыырак, омак-сергек болурунга дадыктырып турар. Спорттуң национал хевирлеринге РСФСР-ниң спорт мастери, күш-дамыр кижизидилгезиниң башкызы Кара-оол Шагдыр, хостуг хүрешке РСФСР-ниң спорт мастери Сергей Адыгжы, өске-даа идепкейлиг, хөй-ниитичи спортчуларның үлүү эвээш эвес.

С. КОМБУ.

ЧУРУКТАРДА: волейболга бирги черни ээлээн «Торгалыг» совхозтуң командазы; хүреш үези;
Авторнуң фотолары.

ООРЛАР ТУТТУРГАН

1982 чылдың кыжы, Кожавыста Барыын-Хемчик районнуң «Шекпээр» совхозтуң Аянгаты салбырының зоотехниги Алексей Сарыглар, Аянгаты ортумак школазының башкызы Алексей Монгуш, ол-ла салбырның малчыны Калин-оол Монгуш назы четпээн Олег Монгушту көгүдүп алгаш, боттарының бузуттуг херээн үүлгедир дээш «Чыраа-Бажы» совхозтуң Чыргакы салбырының чер-девискээринге дуюкаа чедип келгеннер.

Чырык хүндүс-ле дугуруушканың ёзугаар малчын Дамбаадаң Доңгактың коданынга хамаарышкан одарлап чораан 12 баш бода малды сүре бергеннер.

Кежээ малын сүрүп алыр дээш малчын кодан чоогунуң одарларын кезээш, инектерин тыппайн барган. Харда истен дөрт аъттыг кижи одардан инектерни сүре бергенин билдинген. Ол-ла ис Барыын-Хемчик районнуң девискээринче кире берген.

Изиг дээрези-биле бөлүк инектерин читкенин Чыргакы кодээ Советтиң чанында улусчу дружина бөлүүнге ол дыңнаткан. Кодээ Советтиң күүскомунуң даргазы Ш. Куулар ол дугайын районнуң иштики херектер килдизинге медеглээн. Медээ соонда, оларга дузалажыр дээш келген милиция ажылдакчызы-биле кады демнежип алгаш, улусчу дружинаның дружинниктери оорларны сүргеш, изин тып алган.

Оорлар Аянгатының Сарыг-Шөлде ээн кыштагга сүрген малын шуптузун соккаш, бирээзиниң төрели болур белеткелчи Хеймер-оол Монгушка эъдин дужаап турда, дружинниктер оларны туткан. Хуузунда ажыын бодаан алыксак-чиксек оорлар какпага кире бээрин бодаваанннар. Улусчу дружинниктер оларны чер алыспаан, оорларның ала долган. «Оорнуң оруу муңгаш» дээр болгай, бодаганы дээре. Үстүнде үүлгедиин дээш оорлар хоойлу ёзугаар кеземче херээнге онаашканнар.

А. МОНГУШ.
Чөөн-Хемчик район.

ССРЭ-ниң 60 чылынга уткуштур

КИНОЭКРАННЫ ДАМЧЫШТЫР

«Улуг Октябрьның шыны» деп киноэпопеяны ССРЭ-ниң тургустунганының 60 чылынга тураскааткан, Ону Москваның, Ленинградтың, эвилелдешкен республикаларның документалдыг экран мастерлери кылып турар. Иштики болгаш даштыкы амыдыралга чурттуң чедиишкиннерин төөгүп турар, чаңгыс кино болуп каттыжар он фильмде амгы үеде төөгүлүг апарган совет кинохрониканың кадрлары кирген.

Ол үениң берге болгаш маадырлыг байдалын бистерге көргүзүп арттырган ол кинодокументилер көрүкчүге хөйнү чугаалаар. ССРЭ-ниң кинофотодокументилерниң Төп архивиниң көрүлде залының чырыы өже берген — экранда 20 чылдарның кинохрониказы.

...Думаалайын ужулган, бир-ле дугаар холунга пом туткан херээжен кижи. Бажы көгерип калган дехкан (тараачын) самбырада чугай-биле «Бистер кулдар эвес бис...» деп сөстерни кандай холу-биле бижип турар... Бүдүн чартык миллион ажылчыннар болгаш тараачыннар [illegible] тулчуушкунче кирипкен.

Интервентилерни чылча шапкан Кызыл Шеригниң кезектериниң парады: ораашкынныг майыктааштарлыг кылаң хавактааштарлыг ажылчын бөрттерлиг кижилер бир деңге базып орар. Чоннуң оларга бүзүрээп чепсээн—чыдаларлыг винтовкаларын олар чоргаар тудуп алганнар.

Биске кылган эң баштайгы электри аңдазынының шепелдези. Эң баштайгы совет автомобильди бүдүрүп үндүргени. Байырлал шинчи-биле дерээн Улуг театр: 1922 чылдың декабрь. Совет Социалистиг Республикалар Эвилелин тургусканының дугайында Декларацияны болгаш Керээни хүлээп алган Советтерниң I Бүгү-эвилел съездизи...

—А. В. Луначарский-биле беседазынга Владимир Ильич мынча дээн: «Коммунистиг идеялар сиңниккен, совет амыдыралды көргүзүп турар чаа кинолорну үндүрерин хроникадан эгелээр херек»—деп, билдингир режиссёр, Ленинчи шаңналдың лауреады И. Григорьев чугаалады. — Советтерниң аныяк чурттуң кинопублицистери — кыдыг черлерге ындыг улус ынчаарда чок турган—аажок эпчок, улуг камералыг, ылап санап каап хемчээлдиг плёнкалыг (ол база-ла барык чок турган!) Ленинниң чагыын күүседир дээш — чаа амыдыралдың чыл демдеглелин бижиир дээш, чурттуң ол-бо булуңнарынче чоруп турганнар.

Бөгүн ол үениң кадрларын көрүп орааш, дайынчы, эң-не шалыпкын уран чүүл кайы хире бедиктерже үнгенин кижи ылаптыы-биле медереп билип орар. Чылда барык-ла мун документалдыг болгаш эртем-нептерелдиг фильмнер—бөгүнгү бистиң санажылгавыс ындыг. А оларның чаптык кезиинден хөйү республика студияларынга онаажып турар эвеспе.

Саннар — бүгүдеге билдингир, тодаргай чүүл. Ынчалза-даа айтырыгның шынар талазы оон-даа чугула.

Документалдыг экран бистерги дег болуушкуннарны чүгле бо-дур бо деп көргүзеринден, ол-бо черниң онзагай каазын, өскелерден ылгалдызын көргүзеринден, арай хөөреди чуруурундан чайлаан. Амгы үеде авторларның кичээнгейиниң кол төвү—кижи, ооң сагыш-бодалы, амгы делегейде оон идепкейлиг туружу. Чижек кылдыр сактып көрээл. Чоокта чаа тырттырган фильм «Нарынның хүн демдеглели»—ол дээрге Токтогул ГЭС-тиң тудугжуларының дугайында сагышка артып каар публицисчи төөгүүшкүн-дүр. Азы белорус лента «Ол мен эвес мен», ында дайынның аар-берге оруктарын эрткен бөдүүн медсестраның салым-чолун көргүскен. Ростовчуларның кылганы «Хлебти чаяганы» деп фильмде тода сорулгалыг, чүткүлдүг, онзагай, парын аажы-чаңныг, бүдүш-мөзүлүг кижилер. Дыка хөй республика кинематографияларының дугайында бисте болгаш даштыкыда «үлегер» деп чугаалап турар апарган, чүге дээрге ол уран чүүл национал мөзү-бүдүш болгаш чоннуң амыдыралының онзагай чүүлдери-биле кады бүгү бөмбүрзекке хамааржыр, нийти кижи төрелгетенге хамааржыр айтырыгларны шиитпирлеп турар.

Делегей көрүлделеринге грузин, таджик, кыргыс, украин, белорус, литва мастерлерниң кылганы фильмнерниң шаңналдар ап турары оларны хүлээп, хүндүлеп көргениниң чырыткыланчак бадыткалы болуп турар-дыр. А чоокта чаа, сураглыг апарган көрүлде—Оберхаузенниң кыска хемчээлдиг фильмнер фестивалының төөгүзүнде бир-ле дугаар Гран-при «Ием-черим» деп грузин фильмге тывыскан. Ооң маадыры—херээжен ишчиниң буянныг овур-хевири.

Режиссёр чугаазын мынчаар түңнеди: чурттуң 39 студиязында хроникадан эгелээн бистиң чугула уран чүүлүвүс хөгжүп турар. Бөгүн ол чүгле болган чүүлдерни анаа-ла көргүзүп турар эвес, ол ам бодап, сайгарып, тулчуп турар.

Е. ХОРЕВА,
СЭТА-ның корр.

Москва.

Июль 13-тен 15-ке чедир телевидение

ИЮЛЬ 13-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55 — «Гусар балладазы». Уран-чечен фильм. 9.25 — Чурттуң телестудияларының документалдыг фильмнериниң программазы: «Садты чаяадыр», «Мээң республикам хүнү», «Араттың ырызы». 11.05—«Закарпатьениң угулзалары». Улусчу коллективтер концерти. Ужгородтан дамчыдылга. 11.40 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Телемедээлер. 14.35 — Долгандыр турар бойдус чүүлдерин камгалаар дугайында эртем-нептерелдиг фильмнер программазы: «Экологтуг бодаарының үези», «Соңгу чүктүң хээрек бойдузу». 15.15 — «Кобахидзениң школазы». ССРЭ-ниң улустуң башкызы, Тбилиси хоорайның № 77 школазының директору Г. Б. Кобахидзениң дугайында телеочерк. «ССРЭ-ниң улустуң башкылары» деп бөлүк дамчыдылгадан. 14.45— Белоруссияның күрүне консерваториязының цимбалистер ансамблиниң концерти. Минскиден дамчыдылга. 16.15 — «Чаш назыдан укталган». В. Астафьев — «Ак-кызыл челдиг аът». 17.00 — 17.15 — Чапсар. 17.15 — «Чеди алышкылар». Мультфильм. 17.30 — «Аныяктар адрестери».

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң орус улустуң хөгжүм херекселдериниң үлегерлиг оркестриниң концерти. 19.30 — — «Эртем амыдыралы». 20.00 —Францияның телевидениезиниң программазы. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Поэзия». Владимир Маяковский. 22.20 — Бөгүн делегейде. 22.35—23.05 — Футбол дугайында дончулал.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — Уругларга фильм. «Кестикчигеш». 2-ги серия. 13.10 — «Болгар мозаика». Кинопрограмма. 14.10 — ПТУ-да чүү чүвеге база канчаар өөредип турарыл? 14.40— «Делегейниң улустарының уран чогаадылгазы». Вьетнамның уран чүүлү. 15.20 — Француз дыл. «Өөредилгениң 2-ги чылы». 15.50 — Телемедээлер. 15.55 — 18.15 — Чапсар. 18.15 — Телемедээлер. 18.30— «Чурук саныңда-ла — хүн» («Орбита-3»).

КЫЗЫЛДАН

18.45 — «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга». Дамчыдылга. 19.10 — «Азия төвү». Информация-публицистиг программа. 19.25 — Чарлалдар. 19.30— «Студентилерниң меридианы». Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

20.00— «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». «Шыргай арга иштинге». Мультфильм. 20.15 — Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң орус ырының үлегерлиг хорунуң концерти. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35— 23.15 — «Улуг эргилде». Уран-чечен фильм.

ИЮЛЬ 14-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55 — «Улустуң уран чогаадылгазы». Теледончулал. 9.40 — «Кино аян-чоруктарының клуву». 10.40 — Д. Шостакович. Революсчу шүлүкчүлерниң бижээн сөстеринге хорга күүседир 10 шүлүглел. 11.15 — Телемедээлер. 11.20 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Телемедээлер. 14.30 — «Мээң салгалымның анаа хүннери». Документалдыг телефильм. 14.50 — Сугга эштиринге ССРЭ чемпионады. 15.20 — Уругларга фильм. «Расмус-улчумал». 1-ги серия. 16.20 — «Кижи болгаш хоойлу». 16.55 — «Тюльпаннар дугайында ыры». Мультфильм. 17.05 — 17.20 — Чапсар. 17.20 — «Ольга Берггольцтуң шүлүглелдери». 18.00 — «Горнистер, харыылаңар!». 18.45— Бөгүн делегейде.

КЫЗЫЛДАН

19.00 — Телемедээлер. 19.15 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.20 — «Механиктиг пианинога бижээн доостунмаан чогаал». Уран-чечен фильм. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — Чогаалчы Г. Троепольский-биле Останкино концерт студиязынга ужуражылга. 23.00 — Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — Уругларга фильм. «Кестикчигеш». 3-кү серия. 13.10— Г. Свиридовтуң чогаал ажылында пушкинчи аяннар. 13.55 — Немец дыл. 14.25 — «Фёдор Трофимович болгаш өскелер-даа» 1-ги дамчыдылга. 14.55 — «Чалгаа». Мультфильм. 15.10 — «Эртем амыдыралы». 15.50 — Телемедээлер. 15.55 — 18.15 — Чапсар. 18.15 — Телемедээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.35 — «Социалистиг чарыштың хүн демдеглели». Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

19.00—П. И. Чайковский «Ромео болгаш Джульетта». Увертюра-фантазия. («Орбита-3»).

КЫЗЫЛДАН

19.15 — Киножурнал. 19.25 — «Азия төвү». Информация-публицистиг программа. 19.55 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00 —«Тамчыктыг удуңар, чаштар!». «Шыргай арга иштинге». Мультфильм. 20.15 — Эртем-нептерелдиг фильмнер программазы: «Ыракы Чөөн чүктүң эртемденнеринде», «Бедик-биле эмнээри». 21.00— «Үе». Информастыг программа. 21.35— Хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү — «Муңгашталган узун орук». 1-ги серия. 22.45—Улустуң аялгалары. 23.00—01.00 —Футболга ССРЭ чемпионады. «Арарат»-«Спартак». Ереванда дамчыдылга.

ИЮЛЬ 15-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — «Эртенги гимнастика. 8.55— Улустуң аялгалары. 9.20 — «Механиктиг пианинога бижээн доостунмаан чогаал». Уран-чечен фильм. 11.00 — Бүдүрүлге гимнастиказы. 11.30 — Телемедээлер. 11.35 —14.15 —Чапсар. 14.15 — Телемедээлер. 15.35 —Спорт дугайында документалдыг телефильмнер программазы: «Кетеванның согуннары», «Анаа-ла оюн ышкажыл...», «Удурланыкчыларны шиливес». 15.40—Уругларга фильм. «Расмус-улчумал». 2-ги серия. 16.55—17.10 —Чапсар. 17.10 —Бүгү-эвилел конкурзунуң лауреаттары В. Азов (баян), О. Глухов (доншулуур) ойнаар. 17.30 —Киевтиң бүдүрүлгелеринде электри-хүл-биле демир шуткууру». 17.45 —«Чалыыларның чогаадылгазы».

КЫЗЫЛДАН

18.15 — Телемедээлер. 18.30 —Киножурнал. 18.40 Чарлалдар.

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00—«Аныяктар адрестери». 19.15 — Ленинградтың М. И. Глинка аттыг Күрүнениң үлегерлиг капелазының концерти. 20.10 — «Төөгүнүң шииткели». Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. Амгы үениң капитализминиң милитаристиг бүдүжүнүң дугайында. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35—«Ынак ырылар». Музыкалыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. РСФСР-ниң улустуң артизи Л. Гурченко киржир. 22.15 — Бөгүн делегейде. 22.30—22.50 —Сугга эштир талазы-биле ССРЭ чемпионады. Киевтен дамчыдылга.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — «Чалбыыш». Уран-чечен субтитрлиг фильм. 1-ги, 2-ги сериялар. 14.35 — «Горнистер, харыылаңар!». 15.50 —Телемедээлер. 15.55—18.15 —Чапсар. 18.15— «Архитекторлар Веснинер». («Орбита-3»).

КЫЗЫЛДАН

18.45 —«СЭКП ТК-ның май (1982 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин — амыдыралга». Дамчыдылга. 19.15 — Уругларга фильм. «Алдагдалдар ортулуу». Мультфильм. 19.40 — «Азия төвү». Информация-публицистиг программа. 19.55 — Реклама.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». 20.15—А. Дворжак. «Славян танцылар». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 22.40 — «Муңгашталган узун орук». 2-ги серия. Хөй сериялыг уран-чечен телефильм.

КҮРҮНЕНИҢ КЫЗЫЛДА ПЕДАГОГИКА ИНСТИТУДУ

хундуску салбырның дараазында факультеттериниң I курстарынга студентилер хүлээп алырын чарлап турар:

ФИЗИКА-МАТЕМАТИКА ФАКУЛЬТЕДИ. Өөренир тускай эртем математика болгаш физика. Факультет математика болгаш физика башкыларын белеткээр. Өөренир хуусаазы —5 чыл.

БИОЛОГИЯ ФАКУЛЬТЕДИ. Өөренир тускай эртемнери — биология болгаш химия, география болгаш биология. Факультет биология болгаш химия, география болгаш биологияның башкыларын белеткээр. Өөренир хуусаазы — 5 чыл.

ФИЛОЛОГИЯ ФАКУЛЬТЕДИ. Өөренир тускай эртемнери—орус дыл болгаш литература; орус дыл, литература болгаш тыва дыл, литература. Факультет национал школаның орус дыл болгаш литература башкыларын; орус дылдың, литератураның болгаш тыва дылдың, литератураның башкыларын белеткээр. Өөренир хуусаазы —5 чыл.

ЭГЕ ӨӨРЕДИЛГЕ ФАКУЛЬТЕДИ. Өөренир тускай эртеми — педагогика болгаш эге өөредилге методиказы. Факультет эге класстар башкыларын белеткээр. Өөренир хуусаазы—4 чыл.

Институтка кирер дээн кижилер дараазында шылгалдаларны дужаар:

Физика-математика факультединге — математикага (аас болгаш бижимел-биле), физикага (аас-биле), орус дылга болгаш литератураға (бижимел-биле);

Филология факультединге —орус дыл болгаш литература тускай эртемге—орус дылга болгаш литератураға (бижимел болгаш аас-биле). ССРЭ төөгүзү (аас-биле), даштыкы дылга (аас-биле);

орус дыл, литература болгаш тыва дыл, литература тускай эртемге—орус дылга болгаш литератураға (аас болгаш бижимел-биле), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле), тыва дылга, литератураға (аас-биле);

биология факультединге— биология болгаш химия тускай эртемге — биологияга (аас-биле), химияга (аас-биле), физикага (аас-биле), орус дылга, литератураға (бижимел-биле); география болгаш биология тускай эртемге —географияга (аас-биле), биологияга (аас-биле), химияга (аас-биле), орус дылга, литератураға (бижимел-биле);

эге өөредилге факультединге —орус дылга, литератураға (бижимел болгаш аас-биле), математикага (аас-биле), ССРЭ төөгүзүнге (аас-биле), тыва дылга (үндезин национал кижилерге).

Кирериниң билдириишкинин институттуң ректорунуң адынга бижиир.

Билдириишкинге кожар чүүлдер:

1. Ортумак билиг дугайында документ (боду-биле).
2. Школа директору, класс удуртукчузу болгаш хөй-нииити организацияларының (практиктиг ажыл стажы чок кижилерге) ат салган характеристика. Бүдүрүлге стажтыг кижилер сөөлгү ажылдаан черинден бүдүрүлге коллективиниң удуртукчузунуң, партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларының шынзытканы характеристиканы киирер. ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштеринден курлавырже халашкан кижилерге шериг кезектеринден характеристика алыры албан эвес.
3. Эмчиниң № 286 формалыг шынзылгазы.
4. 8 фото-чурук (бөрт чок тырттырган, 3Х4 см. хемчээлдиг).

Практиктиг ажыл стажтыг кижилер билдириишкин киирерде администрацияның шынзытканы күш-ажыл дептеринден ушта бижээн чүүлдү киирер.

Пединститутка конкурс чокка кирери-биле улус өөредилгезиниң органнарының чоруткан кижилери райОНО-дан бижикти көргүзер ужурлуг.

Институтка кирер дээш келгеннер паспортту, шериг билеттерин (курлавырда шериг албанныглар) азы киир бижээн херечилелди (келдириишкин назылыгларга) боттары көргүзер.

Билдириишкиннерни 1982 чылдың июль 31-ге чедир хүлээп алыр.

Кирериниң шылгалдалары 1982 чылдың августуң 1-ден 20-ге чедир болур.

Билдириишкинниң кошкан документилери-биле кады чорудар адреси: 667000, Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, бажың № 34, пединститут, хүлээп алыр комиссия.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ АПТЕКА ЭРГЕЛЕЛИ

шөлээлээннерни, пенсионерлерни, бажың ээлерин, школачыларны, студентилер отрядтарын эм-таң болур үнүштерни чыып ажылче чалап турар.

Республиканың бүгү аптекалары кургаткан эм үнүштерни кызыгаар чок хүлээп ап, белеткел өртектерни ёзугаар төлеп турар: бир килограмм хадың мочургазы 3 рубль, долаана кады —2 рубль, малгаш ыргайының будуу 1 рубль 50 копеек, инек-караа кады 10 рубль, малина кады— 10 рубль, чодураа кады—80 копеек, ыт-кады—2 рубль 50 копеек дээш оон-даа өске.

Республиканың бүгү-ле аптекаларындан эм-таң үнүштер чыырының дугайында айтырып ап болур.

Агаар

Республикага бөгүн көжер булуттаар, чамдык черлерге кезек чаар, диңмирээр. Агаарның температуразы дүне 6—10 градус чылыыр, чамдык черлерге 2 градус чедир соор.

Кызылга көжүп турар булуттаар, чагбас. Агаарның температуразы дүне 8—10, хүндүс 20—22 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ИЮЛЬ 13-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Келдерел» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Туттурбас алаан негекчилери» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, «Капель» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чараш кыс болгаш каржы кижи» 14.30, «Өргээ кочузунда кирген» 17.00, 20.00 шактарда.

«ЧАЙГЫ»: «Мария-Мирабела» 15.00, «Лейтенант Климовтуң шыны» 16.30, 18.30, 20.30 шактарда.

«ШЫН» солунга подчитчиктарый негеттинип турар.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

667000. Кызыл. Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54 харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийниң амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Чагыг № 1347.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00876